

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง กระบวนการยุติธรรมในระบอบประชาธิปไตย ๑๐๐ ปี

จัดทำโดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิรัตน์ พานิชย์พงษ์
รหัส

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ ๓
วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ

กระบวนการยุติธรรมในระบอบประชาธิปไตย ๑๐๐ ปี

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วีรดิ พานิชย์พงษ์^๑

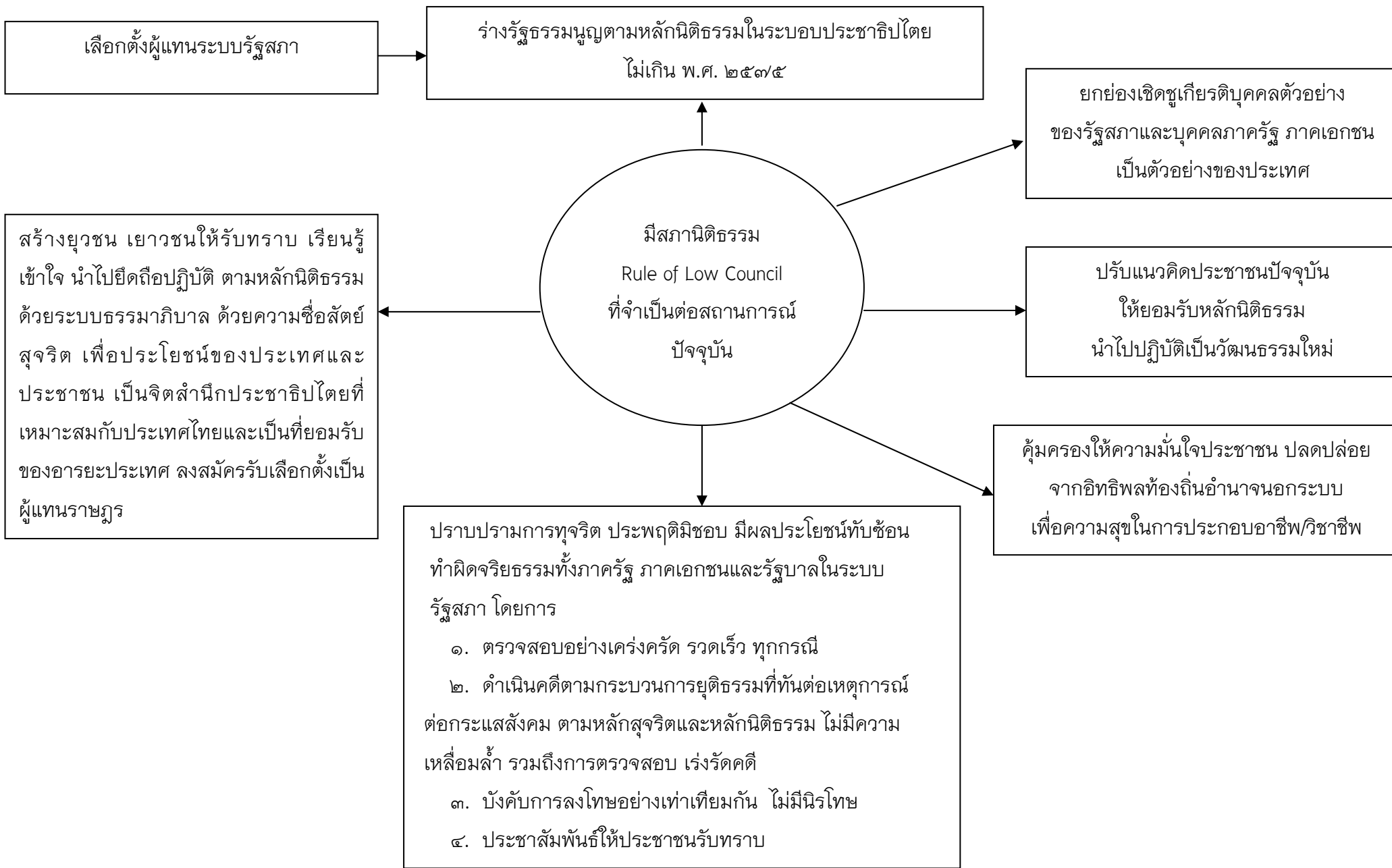
ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมของประเทศมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในกระบวนการยุติธรรมหลัก คือ การเริ่มที่พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ โดยมีทนายความเป็นผู้ตรวจสอบความยุติธรรม มีระยะเวลายาวนาน บางคดีเกินกว่า ๑๖ ปี และกระบวนการยุติธรรมมีความเหลื่อมล้ำทุกชั้นตอนจนถึงขั้นสืบพยานหลักฐานในชั้นศาลก่อนพิจารณาตัดสินคดีที่ศาลชั้นต้น แล้วมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการในศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ที่ต้องใช้ดุลยพินิจอย่างเข้มงวดตามหลักสุจริตและหลักนิติธรรม เนื่องจากงบประมาณอันจำกัดด้านบุคลากรที่ทรงคุณค่าและการขยายหน่วยปฏิบัติที่รัฐบาลควบคุมตามนโยบายทางการเมืองผ่านรัฐสภาที่รัฐบาลคุมเสียงข้างมากมาโดยตลอด และยังส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมที่ใช้อำนาจของรัฐสภา ตรวจสอบรัฐบาลที่กระทำทุจริตไม่เป็นผล จนต้องอ้อมไปใช้กระบวนการตรวจสอบดำเนินคดีขององค์กรอิสระ เช่น ป.ป.ช. ศาลปกครองสูงสุด ศาลรัฐธรรมนูญและศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งให้ผลเร็วกว่ากระบวนการยุติธรรมปกติ เช่น การพิจารณาโดยคณะผู้พิพากษาศาลฎีกาในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีผลบังคับใช้ทันที ไม่มีอุทธรณ์หรือฎีกาอีก

สำหรับปัญหาสำคัญในกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ในสังคมมานาน คือ อิทธิพลท้องถิ่นทำให้ประชาชนที่เดือดร้อนถูกละเมิดสิทธิไม่กล้าแจ้งความดำเนินคดีเพราะเกรงกลัวเรื่องความปลอดภัยในชีวิตของตน ครอบครัวและอาจมีผลในการดำเนินชีวิตปกติต่อไปได้ โดยจะหวังพึ่งตำรวจที่ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะปกป้องและดำเนินคดีได้อย่างทั่วถึงตามสภาพการปกครองของแต่ละท้องถิ่น ปัญหาต่อมาคือ ขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมที่แตกต่างกับตามเศรษฐกิจของผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหาและจำเลยที่มีโอกาสรับความช่วยเหลือจากทนายความที่มีความชำนาญสูง มีโอกาสได้ค้นหาพยานหลักฐานเพื่อหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ อีกทั้งยังมีโอกาสได้รับการประกันตัวในขณะดำเนินคดีทุกชั้นตอน และยังมีความหวังสุดท้ายในราชทัณฑ์ที่จะได้รับโทษน้อยที่สุด จากคำพิพากษาที่มีระเบียบปฏิบัติปกติซึ่งทำให้นักโทษประหารชีวิตไม่ถูกประหารชีวิตแต่ติดคุกในระยะเวลาไม่ถึง ๑๕ ปี ก็มีโอกาสดอกมารับจ้างฆ่าคนได้อีกครั้ง และถ้าอายุยังน้อยก็อาจมีโอกาสปฏิบัติการครั้งที่สามได้อีกอย่างแนบเนียนขึ้นจากประสบการณ์สองครั้งที่ผ่านมาทั้งในและนอกคุก เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเป็นส่วนสำคัญในหลักนิติธรรมที่คุ้มครองสิทธิ ความเสมอภาคของประชาชนอย่างทั่วถึงการสร้างมาตรฐานความยุติธรรมให้แก่ประชาชนทุกคนจึงจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยไทยก้าวสู่ระดับสากลได้ โดยตั้งความหวังไว้ในเวลา ๑๘ ปี ทั้งหน้าที่รัฐบาลจะสร้างประชาชนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความเข้าใจ ยอมรับระบอบประชาธิปไตยนำไปปฏิบัติตามกฎหมายจนเกิดจิตสำนึกสาธารณะโดยถ้วนหน้ามาเลือกตั้งและลดจำนวนข้าราชการที่ไม่ยึดหลักคุณธรรมให้เหลือน้อยที่สุด รวมถึงนักการเมืองและอิทธิพลท้องถิ่นด้วยกระบวนการยุติธรรมที่เฉียบขาด โดยนับจากวันนี้เป็นการเริ่มต้นจากการสร้างรัฐธรรมนูญที่ประชาชนยอมรับด้วยความขัดแย้งน้อยที่สุด และหวังว่าจะเติมประสิทธิภาพของรัฐธรรมนูญปรับเปลี่ยนเป็นนิติบัญญัติที่เป็นอิสระจากนักการเมืองอย่างเด็ดขาด ไม่ใช้การบริหารโดยรัฐมนตรีโคเวตาที่ทำตามสั่งจากนโยบายทางการเมือง ด้านตุลาการยังเป็นที่ยึดมั่นของประชาชนทั้งประเทศและคณะรัฐประหารทุกคณะตลอด ๘๒ ปี ที่ผ่านมา

^๑ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วีรดิ พานิชย์พงษ์ อดีตสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๕๓, กรรมการแพทยสภา, ผู้เชี่ยวชาญสาขา ศัลยศาสตร์ทั่วไป, ผู้เชี่ยวชาญสาขานิติเวชศาสตร์, วปอ.๔๑, บยส.๔, ปรอ.๑๔, ปธพ.๑, ปศส.๑๒, นรป.๓

ถ้ารัฐธรรมนูญกำหนดให้มีสภานิติธรรมที่มุ่งตรวจสอบให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนอย่างยุติธรรม รวดเร็ว มีอำนาจบังคับใช้ได้ในทุกสถานการณ์ต่อผู้กระทำผิดทุกคน จะเป็นตัวอย่างของเยาวชนและประชาชนรุ่นใหม่ โดยไม่ต้องอ้างความปรองดองที่ไม่ลงโทษคนกระทำผิดหรือไม่นำมาเข้ากระบวนการพิจารณาตัดสินเพื่อลงโทษตามความผิดจริง จะทำให้เกิดภาพลักษณ์ของสภานิติธรรมเป็นที่พึงของประชาชนได้ตลอดไป ไม่ต้องพึ่งการรัฐประหารยึดอำนาจปฏิวัติที่ต้องมาเริ่มต้นกันใหม่อีก จึงตั้งความหวังไว้สำหรับประชาชนรุ่นใหม่ที่มีอายุครบ ๑๘ ปี มาสร้างประชาธิปไตยให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลที่เหมาะสมกับประเทศไทยอย่างแท้จริง ปัจจุบันการใช้มาตรา ๔๔ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ.๒๕๕๗ ก็อยู่ในกรอบประชาธิปไตยภายใต้การตรวจสอบทางหลักสุจริตและหลักนิติธรรมของศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและศาลฎีกาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงทำให้ประชาชนและนานาชาติมั่นใจในการบริหารประเทศว่าเป็นไปตามหลักสุจริตหลักนิติธรรมและมีธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง ดังแผนภาพแสดงความหวังของประชาธิปไตยครบ ๑๐๐ ปี ดังต่อไปนี้

ความหวังของประชาธิปไตยครบ ๑๐๐ ปี

๑. ความหมาย

กระบวนการยุติธรรม มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า วิธีดำเนินการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายแก่บุคคลโดยบุคลากรและองค์กร หรือสถาบันต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่บริหารงานยุติธรรม ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ ศาลกระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์

อีกความหมายหนึ่ง **กระบวนการยุติธรรม** หมายถึง การดำเนินการคดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน มีการสืบสวนหาข้อเท็จจริงกับผู้กระทำผิด จนถึงการฟ้องร้องต่อศาลทั้งในกรณีของคดีแพ่งและคดีอาญา

และมีผู้รู้ให้ความหมายกระบวนการยุติธรรมไว้อีกหลายท่านซึ่งมีความคล้ายคลึงกัน สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า **“กระบวนการยุติธรรม”** หมายถึง วิธีที่รัฐให้ความยุติธรรมแก่พลเมืองผู้มีบรรดาศักดิ์ โดยผ่านองค์กร สถาบันต่างๆ และบุคลากรที่กฎหมายให้อำนาจไว้

กระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง กระบวนการยุติธรรมทางแรงงาน กระบวนการยุติธรรมในศาลเยาวชน และครอบครัวกลาง และกระบวนการยุติธรรมในศาลภาษีอากร

๑. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการสำหรับดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดทางอาญาแล้ว การนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษจะต้องกระทำ อย่างไร บทบัญญัติที่กำหนดวิธีดำเนินคดีอาญามีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

องค์กร บุคลากรที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ

๑.๑ องค์กรและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

๑.๑.๑ พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ เป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดต่อองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะเป็นหน่วยงานแรกที่รับผิดชอบต่อการกระบวนการยุติธรรมก่อนที่คดีหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้น จะผ่านไปยังพนักงานอัยการ และเข้าสู่การพิจารณาของศาล ตำรวจเป็นผู้จับกุมผู้กระทำผิด และทำการรวบรวมพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนแล้วส่งเรื่องหรือสำนวนสอบสวนให้พนักงานอัยการ ซึ่งเป็นทนายของแผ่นดิน ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล เมื่อศาลพิพากษาลงโทษแล้ว เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์จะควบคุมตัวผู้นั้นไว้ในเรือนจำเพื่ออบรม ดัดนิสัย และฝึกอาชีพต่อไป

๑.๑.๒ ทนายความ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการกระบวนการยุติธรรม คือ เข้ามาว่าความแก่ต่างให้แก่คู่ความไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลย ทนายความเป็นผู้ประกอบอาชีพกฎหมายโดยอิสระ ทนายความจะให้คำปรึกษาหรือดำเนินคดีแทน โดยคิดค่าบริการจากลูกความ ทนายความจึงเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในการกระบวนการยุติธรรม เพราะเป็นผู้รู้กฎหมาย และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคู่ความในการดำเนินคดีในศาล การกระทำของทนายในศาลมีผลเท่ากับคู่ความทำเอง

๑.๑.๓ พนักงานอัยการ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งดำเนินคดีต่อจากพนักงานสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนได้สอบสวนคดีเสร็จแล้ว ก็จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลต่อไป พนักงานอัยการจึงเปรียบเสมือนทนายของแผ่นดิน มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีในนามของรัฐ

๑.๑.๔ ศาลยุติธรรม ศาลเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาชี้ขาดคดีหรือตัดสินคดีตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ก. ศาลชั้นต้น คือ ศาลที่จะเริ่มพิจารณาอรรถคดีเป็นเบื้องต้น ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาสำหรับในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ศาลแขวงพระนครเหนือ ศาลแขวงพระนครใต้ ศาลแขวงธนบุรี ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง ศาลอาญาธนบุรีและศาลอาญา ส่วนในจังหวัดอื่นได้แก่ ศาลแขวง ศาลจังหวัดและศาลคดีเด็กและเยาวชน

ข. ศาลอุทธรณ์ คือ ศาลซึ่งวินิจฉัยข้อผิดพลาด หรือข้อขาดตกบกพร่องของศาลชั้นต้น เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในกระบวนการวิธีพิจารณาอรรถคดี ศาลอุทธรณ์นั้นเดิมมีอยู่ศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่ปัจจุบันได้ขยายออกไปอีก ๔ ศาล คือ ศาลอุทธรณ์ภาค ๑-๔

ค. ศาลฎีกา เป็นศาลสูงสุดของศาลในระบบศาลยุติธรรม มีศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยความบกพร่อง หรือข้อผิดพลาดในการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์อีกชั้นหนึ่ง

๑.๑.๕ กรมราชทัณฑ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกือบทุกขั้นตอน โดยทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในระหว่างการดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นชั้นก่อนศาลพิจารณา ระหว่างการพิจารณา ตลอดจนภายหลังการพิจารณาพิพากษา ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา เจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของศาล เช่น ควบคุมตัว ปล่อยตัว หรือแม้แต่คำพิพากษาประหารชีวิต ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์ ที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล เป็นต้น อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชทัณฑ์ยังมีความรับผิดชอบสำคัญอื่นอีก คือ การฝึกอบรม และแก้ไขฟื้นฟูผู้ถูกคุมขังให้กลับตนเป็นคนดี ด้วยการให้การอบรมทั้งในด้านศีลธรรม และอาชีพ เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลังได้รับการปล่อยตัวไป

๑.๒ การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีหลักการดังนี้

๑.๑.๒ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ตำรวจ อัยการ ศาล และพนักงานราชทัณฑ์

๑.๒.๒ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น ก็จะต้องมีการสืบสวน และสอบสวนเกี่ยวกับความผิดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อน จากนั้นพนักงานอัยการจึงจะฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือในบางกรณีผู้เสียหายจะฟ้องต่อศาลโดยตรงก็ได้

๑.๒.๓ ในคดีอาญานั้น การพิจารณาสืบพยานของศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าสาธารณชน และต่อหน้าจำเลย

๑.๒.๔ คดีอาญาเมื่อมีคำพิพากษาแล้ว จะต้องบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาโดยไม่ชักช้า

๑.๓ สารสำคัญของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา คือ กฎหมายที่ว่าด้วยวิธีปฏิบัติของเจ้าพนักงานของรัฐเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดตามกฎหมายอาญามาลงโทษ กฎหมายนี้เรียกว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สารสำคัญของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกล่าวถึงการจับกุมผู้กระทำความผิด การสืบสวนคดีอาญา การสอบสวนคดีอาญา การฟ้องคดีอาญา การพิจารณาคดีอาญา การพิพากษาคดีอาญาและการบังคับคดีอาญา

๒. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง เป็นกระบวนการสำหรับดำเนินคดีแพ่ง เช่น กรณีผิดสัญญา ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายแพ่ง การที่จะบังคับให้ฝ่ายที่ผิดสัญญาชดเชยค่าเสียหายจะต้องดำเนินการอย่างไร ซึ่งมีบทบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

องค์กร บุคลากรที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง คือ

๒.๑ องค์กรและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง

๒.๑.๑ คู่ความ ในคดีแพ่งไม่ว่าจะเป็นผู้ยื่นฟ้อง (โจทก์) หรือผู้ถูกฟ้อง (จำเลย) กฎหมายจะเรียกว่าคู่ความ นอกจากนั้นคู่ความยังหมายความถึงผู้ร้องเรียนสำหรับคดีไม่มีข้อพิพาทด้วย และเนื่องจากคดีแพ่งเป็นเรื่องของเอกชนที่จะต้องรักษาส่วนได้เสียของตนเอง กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งจึงยินยอมให้คู่ความมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทนได้ ดังนั้น คู่ความจึงหมายความรวมถึงบุคคลผู้มีสิทธิกระทำแทนคู่ความตามกฎหมาย หรือในฐานะทนายความด้วยนอกจากนี้ บุคคลภายนอกที่ศาลอนุญาตให้ร้องสอดเข้ามาเป็นโจทก์ หรือจำเลยในภายหลัง ก็ถือว่าเป็นคู่ความด้วยเช่นกัน

๒.๑.๒ ศาลยุติธรรม ศาลเป็นผู้พิพากษาคดีแพ่งที่คู่ความฟ้องร้องกัน พระธรรมนูญศาลยุติธรรม ศาลแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา การฟ้องร้องคดีแพ่งจะต้องฟ้องที่ศาลชั้นต้นเป็นลำดับแรก แต่เนื่องจากศาลชั้นต้นมีหลายประเภทและตั้งอยู่ในทุกจังหวัด การเสนอคำฟ้องจะต้องเสนอให้ถูกศาล มิฉะนั้นศาลก็จะไม่รับฟ้องหรือยกฟ้องเสีย

๒.๑.๓ เจ้าพนักงานบังคับคดี คือ เจ้าพนักงานของศาลหรือพนักงานอื่นผู้มีอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่ใช้อำนาจในอันที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิของคู่ความในระหว่างพิจารณา หรือเพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง การที่ศาลจะให้ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดี ศาลจะต้องออกหมายบังคับคดีตั้งผู้นั้นเป็นเจ้าพนักงานบังคับคดี สำหรับในกรุงเทพมหานคร ศาลจะตั้งเจ้าพนักงานในกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม ส่วนในจังหวัดอื่นศาลจะทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าพนักงานบังคับคดีถือเป็นเจ้าพนักงานของศาล จึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของศาล เมื่อศาลสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีปฏิบัติหน้าที่อย่างใด เจ้าพนักงานบังคับคดีไม่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งของศาลได้

๒.๒ การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง มีหลักการดังนี้

๒.๒.๑ บุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ได้แก่ ผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้เสียหาย คู่ความ ศาล เจ้าพนักงานบังคับคดี และในบางกรณีมี

๒.๒.๒ อัยการเข้าเกี่ยวข้องด้วยกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งเริ่มต้น โดยคู่ความเสนอคำฟ้องต่อศาล จากนั้นศาลจะทำการพิพากษาคดี และเจ้าพนักงานบังคับคดีจะเป็นผู้จัดการบังคับให้บรรลุผลตามคำพิพากษา

๒.๒.๓ การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น จะต้องกระทำในศาลโดยเปิดเผยต่อหน้า คู่ความที่มาศาล แต่ในศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกานั้นไม่จำเป็นต้องกระทำโดยเปิดเผย ศาลเพียงแต่พิจารณาจากพยานหลักฐานในสำนวนก็วินิจฉัยคดีได้

๒.๒.๔ การบังคับคดีแพ่งจะทำต่อเมื่อลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ยอมปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล หรือในบางกรณีถ้าไม่อาจปฏิบัติตามดังกล่าวได้ ศาลอาจมีคำสั่งให้จับกุมขังลูกหนี้ตามคำพิพากษาได้

๒.๓ สารสำคัญของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่ง คือ กฎหมายที่ว่าด้วยระเบียบวิธีการดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดี และบังคับคดีในกรณีที่มีข้อพิพาทโต้แย้งสิทธิกันในทางแพ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ กฎหมายที่ว่าด้วยการบังคับสิทธิและหน้าที่ของเอกชนในทางแพ่งนั่นเอง กฎหมายนี้ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งถือเป็นสาขาหนึ่งของกฎหมายมหาชน เหตุที่จัดกฎหมายนี้เป็นกฎหมายมหาชน เพราะพิจารณาในแง่ที่ว่าคู่กรณีที่ประสงค์จะให้การเป็นไปตามสิทธิซึ่งบังคับเองไม่ได้ แต่ต้องมาขอความช่วยเหลือจากศาลของรัฐ จึงเข้าลักษณะเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรในฐานะที่รัฐมีอำนาจเหนือราษฎร

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แบ่งออกเป็น ๔ ภาค ได้แก่

ภาค ๑ บททั่วไป

ภาค ๒ วิธีพิจารณาคดีในศาลชั้นต้น

ภาค ๓ อุทธรณ์ ฎีกา

ภาค ๔ วิธีการชั่วคราวก่อนศาลพิพากษา และการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีเรื่องที่ต้องศึกษามากมายและยุ่งยากซับซ้อน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. การฟ้องคดีแพ่ง จะกระทำได้ต่อเมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้

๒. การพิจารณาความแพ่ง

๒.๑ หลักการริเริ่มอยู่ที่คู่ความ คำฟ้อง คำให้การหรือคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีแพ่ง คู่ความต้องระวังรักษาผลประโยชน์ของตนเอง

๒.๒ การพิจารณาคดีเป็นไปโดยเคร่งครัดต่อแบบพิธี คู่ความที่ไม่ปฏิบัติตามแบบพิธีย่อมได้รับผลร้ายบางประการ

๒.๓ ไม่จำเป็นต้องถือเอาความสัตย์จริงเป็นใหญ่ ศาลจะพิพากษาให้เป็นไปตามฟ้องของโจทก์และคำรับของจำเลย เพราะคู่ความต้องระวังผลประโยชน์ในทางคดีของตนเอง มีข้อยกเว้นอยู่ในกรณีที่ศาลอาจยกข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นมาอ้างได้ โดยศาลอาจวินิจฉัยไปโดยไม่ฟังคำรับของคู่ความก็ได้

๓. การพิพากษาคดีแพ่ง ศาลพิพากษาตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในทางพิจารณา แต่จะพิพากษาให้เกินคำขอไม่ได้

๔. การบังคับคดีแพ่ง

๔.๑ ต้องมีคำพิพากษาก่อน และขอให้ศาลมีคำบังคับอีกชั้นหนึ่งจึงจะบังคับคดีได้

๔.๒ การบังคับคดีต้องกระทำโดยรัฐ คู่ความจะบังคับคดีตามคำพิพากษาโดยตนเองไม่ได้ ต้องให้เจ้าพนักงานตามที่กฎหมายระบุไว้บังคับคดีให้

๕. การฟ้องศาลในคดีแพ่ง ในคดีแพ่งเป็นคดีที่ไม่ต้องแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น คดีอาญา แต่คดีแพ่งผู้เสียหาย หรือผู้ที่มีส่วนได้เสียจะต้องเป็นผู้ดำเนินคดี โดยการฟ้องร้องต่อศาลเอง ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่ฟ้องร้อง ในคดีแพ่งต่อศาลมักจะมอบหมายให้ทนายความเป็นตัวแทนในการฟ้องร้อง เนื่องจากมีความรู้ทางด้านกฎหมาย สามารถที่จะต่อสู้คดีได้ การฟ้องร้องในทางแพ่งมีลักษณะที่เราจะฟ้องร้อง ต่อศาล ให้พิจารณาออกคำสั่ง และตัดสินได้ดังนี้

๕.๑ การร้องต่อศาลฝ่ายเดียว ซึ่งการร้องฝ่ายเดียวนั้นเป็นการร้องขอต่อศาลโดยไม่มีคู่กรณี เพื่อให้ศาลออกคำสั่งตามที่ตนต้องการ เช่น การร้องต่อศาลเพื่อให้แต่งตั้งตนเองเป็นผู้จัดการมรดก การร้องต่อศาลในการอายัดทรัพย์สินเพื่อชำระหนี้ การร้องต่อศาล เพื่อสั่งให้ทำการสมรส การร้องต่อศาลฝ่ายเดียวหรือการร้องต่อศาลโดยไม่มีคู่กรณี ผู้ร้องไม่ต้องแต่งตั้งทนายก็ได้เพียงแต่ไปปรึกษากับเจ้าหน้าที่ธุรการศาลเพื่อขอคำแนะนำช่วยเหลือทางเจ้าหน้าที่ธุรการศาลจะช่วยดำเนินการได้

๕.๒ การฟ้องต่อศาลในคดีแพ่งโดยมีคู่กรณี ๒ ฝ่าย ฝ่ายที่ฟ้องจะเป็นฝ่ายที่เสียหายซึ่งเรียกกันว่า ฝ่ายโจทก์ และฝ่ายที่ถูกฟ้องจะเป็นฝ่ายจำเลย เมื่อเกิดคดีในทางแพ่ง ฝ่ายโจทก์จะไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เช่น คดีอาญาไม่ได้ ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่รับแจ้งความ เคยมีคดีความทางแพ่ง ที่ไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่บ่อย ๆ ได้แก่คดีที่สามีภรรยาต้องการหย่าขาดจากกันก็พากัน ไปแจ้งความประสงค์ที่จะหย่าขาดจากการเป็นสามีภรรยากันทางเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งให้ทราบว่าตนเองไม่มีอำนาจรับแจ้งความในเรื่องการหย่า ต้องไปแจ้งความประสงค์การหย่ากันที่อำเภอ และถ้าหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ยินยอมหย่า จะต้องฟ้องร้องต่อศาลเพื่อพิจารณาการหย่า การฟ้องคดีแพ่งที่มีคู่กรณี ปกติฝ่ายโจทก์มักจะหาทนายความเพื่อปรึกษาปัญหาต่างๆ ทางด้านกฎหมาย และแต่งตั้งทนายความให้เป็นผู้ฟ้องร้องคดีต่อศาลแทน ซึ่งการฟ้องคดีแพ่งที่กรุงเทพมหานคร จะฟ้องร้องต่อศาลแพ่ง และศาลแพ่งธนบุรี ถ้าอยู่เขตฝั่งธนบุรีเดิม ส่วนในต่างจังหวัดก็ฟ้องร้องต่อศาลจังหวัดนั้น

๕.๓ การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ตามปกติเมื่อเกิดคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาจะฟ้องคดีแพ่งควบคู่กับไปคดีอาญาต่อศาลอาญาที่รับฟ้องคดีอาญา เช่น โจรวิ่งราวทรัพย์สินสร้อยคอทองคำของผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งยื่นรอรถประจำทางอยู่ และได้นำสร้อยคอไปขาย ต่อมาโจรวิ่งราว ทรัพย์สินผู้นั้นถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจตามจับได้ และให้การรับสารภาพ เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงนำสำนวนการสอบสวนและโจรวิ่งราวทรัพย์สินผู้นั้น ส่งให้อัยการเพื่อดำเนินการส่งฟ้องศาล การกระทำผิดวิ่งราวทรัพย์สินเป็นคดีความผิดทางอาญา ส่วนการนำสร้อยคอทองคำไปขายเสียแล้ว ทางผู้เสียหายจะต้องได้สร้อยคอทองคำคืน การเรียกร้องที่จะได้สร้อยคอทองคำคืนเป็นคดีความทางแพ่ง คดีแพ่งลักษณะเช่นนี้จะฟ้องคดีแพ่งควบคู่ไปกับคดีอาญาได้เลยต่อศาลอาญาในเขตกรุงเทพฯ เดิม หรือศาลอาญาธนบุรีในเขตฝั่งธนบุรีเดิม แต่ถ้าเป็นคดีที่เกิดขึ้นในต่างจังหวัด ก็ฟ้องต่อศาลจังหวัดนั้น แต่ในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาจะฟ้องคดีอาญาต่อศาลอาญา และฟ้องร้องทางแพ่งต่อศาลแพ่งต่างหากก็ย่อมทำได้

ระบอบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง ระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นใหญ่ ดังนั้น การปกครองที่เป็นประชาธิปไตยก็คือ รูปการปกครองที่ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน

คำว่า *democracy* ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณว่า "ดีโมคระเทีย" หมายถึง "การปกครองโดยประชาชน" (popular government) อันเป็นคำประสมระหว่างคำว่า "ดีมอส" (กรีก: **δῆμος**, *demos*) หมายถึง *ประชาชน* และ "คราทอส" (กรีก: **κράτος**, *kratos*) หมายถึง *การปกครอง* หรือ *พลังกำลัง*

ส่วนในภาษาไทย คำว่า *ประชาธิปไตย* ประกอบด้วยคำว่า "ประชา" ซึ่งหมายถึง "ปวงชน" และ "อธิปไตย" ซึ่งหมายถึง "ความเป็นใหญ่" เมื่อรวมกันจึงหมายถึง "ความเป็นใหญ่ของปวงชน" ส่วนพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า "แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่" อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา อับราฮัม ลินคอล์น มีคำกล่าวที่ว่า ประชาธิปไตยเป็น *การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน*

ประเทศที่เป็นประชาธิปไตยนั้นจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลักหรือเป็นกติกาที่กำหนดแนวทางสำหรับการที่รัฐจะใช้อำนาจปกครองประชาชน และมีหลักการจัดระเบียบการปกครองแต่รัฐธรรมนูญก็ไม่ใช่เครื่องหมายแสดงความเป็นประชาธิปไตย เพราะประเทศที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการก็มีรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน การที่จะพิจารณาว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ จึงต้องดูว่ารัฐธรรมนูญของประเทศนั้นให้ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยหรือไม่

ลักษณะสำคัญของการปกครองแบบประชาธิปไตย สามารถพิจารณาได้จากรัฐบาล การเลือกตั้งและการปกครองโดยเสียงข้างมาก

๑. **รัฐบาล** ลักษณะของรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย คือ **“รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน”** ซึ่งเป็นวาทะของอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) อดีตประธานาธิบดีของสหรัฐฯ การที่รัฐบาลใดจะได้รับการยอมรับว่าเป็นประชาธิปไตยจะต้องมีลักษณะครบทั้ง ๓ ประการ คือ

๑.๑ รัฐบาลของประชาชน หมายถึง รัฐบาลจะต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน และประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองได้ด้วยการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง นั่นคือ ประชาชนอยู่ในฐานะเป็นเจ้าของรัฐบาลซึ่งบ่งชี้ถึงมิติของการปกครองในด้านความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

๑.๒ รัฐบาลโดยประชาชน หมายถึง ประชาชนหรือพลเมืองทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นผู้ปกครองได้ ถ้าหากได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

๑.๓ รัฐบาลเพื่อประชาชน หมายถึง รัฐบาลจะต้องมีจุดประสงค์เพื่อความผาสุกของประชาชน และจะต้องมีการกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่ง เช่น ทุก ๔ ปี ฯลฯ เพื่อจะได้เป็นหลักประกันว่าผู้ปกครองจะต้องปกครองเพื่อประชาชน หากผันแปรจากจุดหมายนี้ ประชาชนจะได้มีโอกาสเปลี่ยนผู้ปกครองผ่านการเลือกตั้ง

๒. **การเลือกตั้ง** ประเทศประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเสนอตัวเข้ารับใช้ส่วนรวมโดยการสมัครรับเลือกตั้ง และเปิดโอกาสให้พลเมืองใช้สิทธิในการที่จะเลือกบุคคลที่ตนต้องการให้เป็นผู้ปกครอง หรือเป็นผู้ใช้สิทธิเป็นปากเสียงแทนตนในสภา ในระบอบประชาธิปไตยนั้น การมีสิทธิเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวยังไม่เป็นการเพียงพอ ต้องมีหลักประกันในการใช้

สิทธิในการใช้สิทธินั้นด้วยว่า สามารถใช้ได้อย่างเสรีเต็มที่และมีโอกาสเลือกสรรตัวบุคคลที่ต้องการจริง ๆ คือ ต้องมีการลงคะแนนแบบลับ (Secret Ballot)

๓. การปกครองโดยเสียงข้างมาก หมายถึง บุคคลที่ประกอบกันขึ้นเป็นรัฐบาล นั้นถ้าหากไม่ได้รับเลือกตั้งจากราษฎรโดยตรงแล้ว ก็ต้องเป็นคณะบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากเสียงข้างมากของผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาโดยการออกกฎหมาย การวินิจฉัยปัญหาหรือการตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามความเห็นชอบของเสียงข้างมากของผู้แทนในสภา

ในระบบประชาธิปไตยมิได้หมายความว่าเพียงการยึดหลักเสียงข้างมากเท่านั้น แต่จะต้องมีหลักประกันสำหรับเสียงข้างน้อยด้วย นั่นคือ สิทธิขั้นพื้นฐานของเสียงข้างน้อยจะต้องได้รับการเคารพ เป็นเสียงข้างมากจะละเมิดหรือก้าวก่ายสิทธิของเสียงข้างน้อยจึงถือเป็นการใช้ “กฎหมาย” นอกจากนี้ความเห็นหรือทัศนคติของเสียงข้างน้อยจะต้องได้รับการรับฟัง เพราะในระบบประชาธิปไตยนั้นต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายหรือผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างได้เผยแพร่ทัศนะหรือแนวความคิดของเขา ทัศนคติหรือความคิดเห็นที่ปราศัยต่อเสียงข้างมากหรือตกเป็นเสียงข้างน้อยนั้นไม่ได้หมายความว่าต้องสูญหายไปโดยสิ้นเชิง แต่อาจจะกลับมาเป็นทัศนคติที่ได้รับการยอมรับหรือเป็นเสียงข้างมากในโอกาสต่อไปได้

ลักษณะสำคัญของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อาจจำแนกได้ดังนี้

๑. เคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล โดยไม่ศรัทธาบุคคลใดถึงขั้นบูชาบุคคล (แต่ก็ต้องกตัญญูต่อญาติผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ) จะต้องไม่เคร่งครัดเรื่องระบบอาวุโส (แต่ก็ต้องให้ความเคารพผู้อาวุโส) ประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้ด้วยดีก็ต่อเมื่อมีการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อค้นหาเหตุผลและความถูกต้องที่แท้จริง เพราะเหตุผลเท่านั้นที่จะจรรโลงให้ประชาธิปไตยดำเนินไปได้ และประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล

๒. รู้จักการประนีประนอม คือ ยอมรับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ไม่นิยมความรุนแรง ต้องรู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดมั่นหรือตั้งต้นแต่ความคิดเห็นของตนเองโดยไม่ยอมผ่อนปรนแก้ไข และต้องยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไขความคิดเห็นของตนเองเมื่อผู้อื่นมีความคิดเห็นที่ดีกว่าปรัชญาประชาธิปไตย โดยพื้นฐานไม่ปรารถนาให้มีการใช้กำลังและการล้มล้างด้วยวิธีการรุนแรง เพราะถ้ามีการใช้กำลังและความรุนแรงแล้ว ก็แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีหรือไม่ใช่เหตุผล ซึ่งก็ขัดกับหลักความเชื่อขั้นมูลฐานของประชาธิปไตยที่ถือว่ามนุษย์มีเหตุผล

๓. มีระเบียบวินัย คือ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ และช่วยทำให้กฎหมายของบ้านเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์โดยไม่ยอมให้ผู้ใดมาละเมิดตามอำเภอใจ แต่ถ้ามีความรู้สึกว่าการกฎหมายที่ใช้ยังไม่เป็นธรรม ก็ต้องหาทางเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายนั้น มิใช่ฝ่ายผิดหรือไม่ยอมรับ การใช้เสรีภาพเกินขอบเขตจนละเมิดหรือก้าวก่ายในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ย่อมทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในสังคม เพราะสังคมที่ไม่มีการจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพเลยนั้นหาใช่สังคมประชาธิปไตยไม่แต่เป็นสังคมอนาธิปไตยที่เปรียบเสมือนไม่มีรัฐบาล ไม่มีกฎหมาย ไร้ระเบียบวินัยทางสังคมโดยสิ้นเชิง

๔. มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งเกิดขึ้นจากรู้สึกของคนในสังคมว่า ตนเป็นเจ้าของประเทศ และประเทศเป็นของทุกคน โดยสำนึกว่า การที่ตนได้รับการศึกษา สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้ก็เพราะสังคมอันเป็นส่วนรวมของทุกคน ดังนั้นจึงต้องมีหน้าที่ทำประโยชน์ให้เป็นการตอบแทน นอกจากนี้ลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตยยังมีอีกหลายประเด็น เช่น ต้องเป็นคนหนักแน่น

ไม่หุเบา ต้องไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ มีทัศนคติที่ดีต่อคนอื่น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีน้ำใจเป็นนักกีฬาคือรู้แพ้รู้ชนะ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากมีผลกระทบต่อประชาชนในประเทศ เพราะเป็นกระบวนการวินิจฉัยข้อขัดแย้งของบุคคลในสังคมให้ได้รับความเป็นธรรม และก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคม ทั้งยังเป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบบประชาธิปไตย ภายใต้อาณัติรัฐธรรมนูญ

๒. ความเป็นมา

กระบวนการยุติธรรมไทยในอดีต

๑. กระบวนการยุติธรรมในสมัยสุโขทัย ไม่มีระบบที่ชัดเจน แต่เมื่อราษฎรมีข้อพิพาทกันสามารถไปสันนกระดิ่งที่แขวนไว้ที่หน้าประตู เพื่อให้พระมหากษัตริย์มาสอบสวนและตัดสินคดีความได้

๒. กระบวนการยุติธรรมในสมัยอยุธยา เป็นระบบและชัดเจนกว่าสมัยสุโขทัย มีการจัดตั้งศาลเพื่อพิจารณาคดีต่างๆ ซึ่งกระจายอยู่ตามตัวกระทรวงต่างๆ ซึ่งในสมัยอยุธยามีทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีสบัญญัติใช้ โดยในการบัญญัติกฎหมายได้รับเอาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาเป็นหลักในการบัญญัติกฎหมาย

๓. กระบวนการยุติธรรมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีกฎหมายตราสามดวง ซึ่งชำระขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายที่รวบรวมมาจากกฎหมายสมัยอยุธยา ซึ่งแยกออกเป็นลักษณะต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความในศาล ได้แก่ ลักษณะพระธรรมนูญ ลักษณะรับฟ้อง ลักษณะพยาน ลักษณะพิสูจน์ดำน้ำ ลุยเพลิง ลักษณะตระลาการ และลักษณะอุทธรณ์

๔. กระบวนการยุติธรรมหลังการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ระบบการศาลไทยก่อนยุคปฏิรูปการศาลในสมัยรัชกาลที่ ๕ ศาลเป็นหน่วยงานที่ขึ้นอยู่กับกรมต่างๆ มีตุลาการทำหน้าที่พิจารณาคดีตามที่กรมที่ตนสังกัดอยู่ มอบหมายให้มีลูกขุน ณ ศาลหลวงทำหน้าที่พิพากษาคดี และมีผู้ทำหน้าที่ปรับบทความผิดและวางบทลงโทษผู้กระทำผิดให้เหมาะสมแก่ความผิดเป็นระบบศาลเดี่ยว โดยระบบศาลไม่ต้องสังกัดอยู่กับกรมต่างๆ อีกต่อไป มีศาลยุติธรรมเป็นองค์กรเดียวที่ใช้อำนาจตุลาการทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดีโดยเฉพาะ

ปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) และระบบศาลเป็นระบบศาลคู่ คือมีศาลที่มีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ในคดีเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะทำหน้าที่คู่เคียงไปกับศาลยุติธรรม และมีการจัดแบ่งโครงสร้างของศาลเป็นตามลำดับชั้นและประเภทของคดี กระบวนการยุติธรรมปัจจุบันของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตในหลายด้าน เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง และสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสานความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้จึงจำเป็นต้องมีหลักประกันความเป็นธรรมและความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการในปัจจุบันนี้ยังมีองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทของประชาชน ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ไม่ใช่องค์กรตุลาการก็ต้ององค์กรอิสระที่ไม่ได้เป็นส่วนราชการ เช่น คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการเลือกตั้ง เป็นต้น รวมทั้งยังมีองค์กรวินิจฉัยของหน่วยราชการ เป็นองค์กรที่มี

คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์เป็นผู้วินิจฉัยคำร้องทุกข์นั้น เมื่อมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์แล้ว ยังไม่มีผลบังคับแก่คู่กรณี ต้องส่งให้นายกรัฐมนตรีสั่งการอีกทีหนึ่ง

หลักการสำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาล เพื่อให้มีการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน จำเป็นจะต้องกำหนดหลักประกันความเป็นธรรมให้แก่ผู้พิพากษา เพื่อให้ผู้พิพากษาสามารถอ่านวาทกรรมให้แก่มุมุ่ความได้ สามารถตัดสินคดีต่างๆ อย่างเที่ยงธรรมโดยมิต้องเกรงกลัวอิทธิพลใดๆ หรือให้ถูกแทรกแซงโดยอำนาจอื่น จำเป็นต้องมีหลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษา แม้ว่าฝ่ายตุลาการจะมีหลักประกันความเป็นธรรมและความเป็นอิสระแล้ว กระบวนการยุติธรรมก็ต้องตรวจสอบได้และต้องมีความโปร่งใสด้วย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากระบวนการยุติธรรมทั้งหลายมีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ก็ยังพบกับปัญหาหนึ่งที่มีการพูดถึงอย่างกว้างขวาง คือ ความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมของไทย ซึ่งนำไปสู่วาทกรรม “สองมาตรฐาน” ที่เป็นต้นเหตุหนึ่งของความไม่สมานฉันท์ในสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมมากน้อยเพียงใด มีปัญหาจริงอย่างที่ได้ยินได้ฟังจากสื่อหรือจากที่มีคนพูดกันหรือไม่ คำถามนี้ไม่ว่าจะตอบได้อย่างมีเหตุผลและเป็นวิทยาศาสตร์ได้มากนัก เนื่องจากยังไม่ปรากฏการวัดผลออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะใช้ข้อมูลเพียงบางกรณีหรือใช้อารมณ์ความรู้สึกตัดสินกันมากกว่า หากประเทศไทยมีการวัดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมออกมาให้เห็นชัดเจน จะทำให้ปัญหานี้ได้ถูกแก้ไขได้ง่ายขึ้นและช่วยลดความขัดแย้งในสังคมลงไปได้มาก เนื่องจากการวัดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมทำให้ปัญหาได้รับความสนใจ ถูกแก้ไขและบริหารจัดการอย่างจริงจัง ดังคำกล่าวของนักบริหารระดับโลกอย่างปีเตอร์ ดรักเกอร์ ที่ว่า “What get measured get managed” สิ่งใดที่ถูกวัด สิ่งนั้นจะถูกบริหารจัดการ ดังจะเห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจนั้น มีการวัดและรายงานผลต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นตัวเลขการกระจุกตัวของรายได้ โดยพิจารณาสัดส่วนของรายได้ที่ถือครองระหว่างคนร้อยละ ๒๐ ส่วนบนเปรียบเทียบกับร้อยละ ๒๐ ส่วนล่าง หรือค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) การวัดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจหรือการกระจายรายได้ที่มีการวัดทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค รายจังหวัด แบ่งแยกเขตเมืองเขตชนบท ทำให้เห็นภาพความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและปัญหาการกระจายรายได้ อย่างชัดเจน ทำให้ภาครัฐทราบว่สถานการณ์บริเวณใดดีหรือไม่ดี ทราบถึงสถานการณ์แต่ละพื้นที่นั้น อันนำไปสู่การกำหนดนโยบายเพื่อการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สังคมเกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน แต่เมื่อก้าวถึงความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมนั้น ยังไม่ปรากฏการวัดออกมาให้เห็นชัดเจน ที่ผ่านมามีปัญหานี้จึงไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควรและทำให้ปัญหาค้างคาไม่ถูกแก้ไข การวัดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมจะช่วยลดความรู้สึกรู้สึกอันเกิดจากวาทกรรม ที่สร้างอารมณ์ความไม่พอใจในสังคม รวมทั้งความเข้าใจผิด ซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงในสังคม เมื่อปราศจากการวัดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมในภาพรวมอาจทำให้ค่าต่างๆ ที่แสดงความเป็นธรรมในสังคม เช่นคำว่า “สองมาตรฐาน” หรือคำอื่นๆ ถูกใช้เป็นวาทกรรมเฉพาะจุดหรือเฉพาะเหตุการณ์ เพื่อการปลุกเร้าและสร้างอารมณ์ให้แก่มวลชนในการชุมนุม ซึ่งอาจนำไปสู่การปะทะกันได้ โดยง่ายสำหรับคนที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ทั้งที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักฐานที่ชัดเจนว่า “สองมาตรฐาน” นั้นเป็นจริงหรือไม่ การมีตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมจะช่วยทำให้สังคมเกิดความเข้าใจและลดการใช้อารมณ์ความรู้สึกในการตัดสินสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนไม่หลงเชื่อ

เหตุผลจอมปลอมที่ถูกยกขึ้นเพื่อปลุกเร้าอารมณ์ของคนในสังคม ผู้ที่สร้างวาทกรรมที่ไม่สอดคล้องหลักฐานเชิงประจักษ์จะไม่ได้ได้รับความเชื่อถือและถูกทำให้ยอมจำนนด้วยหลักฐาน ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งในเชิงความคิดและทำให้ไม่เกิดความรุนแรงในสังคม จากการศึกษาตำราจากต่างประเทศพบว่า เมืองค์กรหนึ่งในสหรัฐ ชื่อว่า “The World Justice Project” มีความตั้งใจว่าจะผลักดันและเสริมสร้างหลักนิติธรรม (Rule of law) เพื่อการพัฒนา การสร้างโอกาสและความเท่าเทียมกันให้ชุมชนและสังคม โดยได้จัดทำรายงานและดัชนีที่เรียกว่า “Rule of Law Index” ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย ๙ ประการ ได้แก่

๑. รัฐใช้อำนาจถูกต้อง อยู่ในขอบเขต
๒. ไม่มีการคอร์รัปชันในระบบ
๓. การมีระเบียบและความมั่นคงปลอดภัย
๔. ประชาชนทุกคนถูกปฏิบัติและมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน
๕. กฎหมายมีเสถียรภาพ เข้าถึงได้ เปิดเผย โปร่งใส
๖. กระบวนการบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ
๗. ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ไม่มีการกีดกัน ไม่ล่าช้า
๘. มีการสืบสวนที่มีประสิทธิภาพ ทันเวลา
๙. กระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นทางการทำงานได้อย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ โดยแต่ละปัจจัยมีองค์ประกอบอีกหลายประการ

ผู้ศึกษามีความเห็นว่า ภาครัฐควรพัฒนาดัชนีขึ้นมาเพื่อวัดความเหลื่อมล้ำไม่เป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม โดยพัฒนาเพิ่มเติมจาก “Rule of Law Index” หรือดัชนีที่ใกล้เคียงกันอื่นๆ นำมาพัฒนามาเป็นดัชนีที่เหมาะสมกับกรณีของประเทศไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ เนื่องจากผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากระบวนการยุติธรรมจะนำไปสู่ความสมานฉันท์และความปรองดองในสังคม รวมทั้งเสริมสร้างบรรยากาศการค้าการลงทุนในอีกทางหนึ่งด้วย ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมไทยที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ดังตารางที่แสดงดังต่อไปนี้

ตาราง ๑ เปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมไทย

ขั้นตอน กระบวนการยุติธรรม	ผู้มีฐานะ มีความรู้ มีที่ปรึกษา มีทนาย	ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่รู้กฎหมาย ยากจน ขาดที่ปรึกษา
๑.เป็นผู้เสียหายจากการ ละเมิดทางอาญา	มีทนายแจ้งความ ติดตาม ตรวจสอบ พนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดี หรือจ้าง วานองค์กรพิเศษปฏิบัติการให้ในทางลับ	<ul style="list-style-type: none"> - อาจไม่ได้รับแจ้งความ ดำเนินคดี - อาจถูกไต่ถามให้ยอมความ - อาจถูกอิทธิพลข่มขู่ชีวิต - อาจขอร้องสภาพทนายความจัด ทนายอาสา
๒.เป็นผู้ถูกกล่าวหา	<ul style="list-style-type: none"> - มีทนายตรวจสอบข้อกล่าวหาหรือใช้ เทคนิควิชาชีพถ่วงเวลาให้นานที่สุด สืบ พยานหลักฐานมาแก้ต่าง เตรียมสู้คดี - ใช้องค์กรพิเศษทำลายหลักฐาน ข่มขู่ พยาน หรือไต่ถามให้ยอมความด้วย ค่าตอบแทนที่พอใจ หรือให้อยู่ในภาวะ จำยอม - ใช้หลักทรัพย์ประกันตัวเองก่อน 	<ul style="list-style-type: none"> - ถูกควบคุม ฝากขัง เนื่องจากไม่ มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน - ต้องพึ่งทนายอาสาจาก สภาพทนายความ ถ้ามีความรู้ มีที่ปรึกษาแนะนำ - อาจถูกบังคับให้รับสารภาพ ด้วยความสามารถเฉพาะตัวของ พนักงานสอบสวน
๓.ระยะเวลาในการ รวบรวมพยานหลักฐาน ในการสืบสวน สอบสวน เพื่อส่งให้อัยการ พิจารณาฟ้องต่อศาล	<ul style="list-style-type: none"> - ได้รับการประกันตัว - ให้ทนายแก้ข้อกล่าวหาประเด็นข้อ กฎหมายและประเด็นข้อเท็จจริง - สามารถขอพินิจหลักฐานทางนิติ วิทยาศาสตร์ นิติเวชศาสตร์ โดย ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางทั้งจาก ภายในประเทศและต่างประเทศที่มี ศักยภาพสูงกว่าของราชการและมีความ เที่ยงตรงเป็นที่ยอมรับทางวิชาการระดับ สากล เช่น คดีนายห้างที่ศาลตัดสินยก ฟ้องจำเลยในโทษประหารชีวิต - สามารถสู้คดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง 	<ul style="list-style-type: none"> - ถูกควบคุมตัวในราชทัณฑ์ที่ใช้ ลงโทษผู้กระทำผิดที่คดีสิ้นสุด แล้ว - รอการดำเนินคดี ตายอย่าง อนาถา

ขั้นตอน กระบวนการยุติธรรม	ผู้มีฐานะ มีความรู้ มีที่ปรึกษา มีทนาย	ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่รู้กฎหมาย ยากจน ขาดที่ปรึกษา
๔. ขั้นตอนการสืบพยาน ในศาล	- ได้รับการประกันตัว มีทนายฝีมือดี ระดับเนติบัณฑิตแก้ต่างซักค้านพยาน และนำหลักฐานมาหักล้างพยานโจทก์ ด้วยเทคนิคการว่าความระดับมืออาชีพ	- ถูกควบคุมตัว - รับบริการจากทนายอาสาที่ ต้องฝึกทักษะประสบการณ์ เพื่อต่อสู้คดีกับอัยการที่มี ความรู้ระดับเนติบัณฑิตที่มาก ประสบการณ์ - โอกาสซักค้านหรือนำ พยานหลักฐานอื่นมาแก้ต่าง น้อยมาก
๕. การพิจารณาตัดสิน ความผิดและลงโทษ	- มีสาเหตุสงสัยในพยานหลักฐานหรือ หลักฐานไม่เพียงพอ อาจได้รับการ ยกฟ้องได้ - ถ้ากระทำผิดจริง ก็มีโอกาสได้รับการ ลดหย่อนโทษหรือรอลงอาญาได้ เนื่องจากมีการบรรเทาทุกข์ผู้เสียหาย	- โอกาสถูกลงโทษสูง เนื่องจาก ไม่มีเหตุบรรเทาโทษ
๖. การรับโทษอาญา	- มีโอกาสได้รับการลดหย่อนด้วยการทำ คุณประโยชน์ให้กับสถานกักขัง - มีโอกาสได้รับความสะดวกสบายจาก ทนายที่มียู่และสวัสดิการพิเศษใน การรักษาพยาบาล	- ทำความดีเพื่อเป็นเหตุลดโทษ ตามโอกาสพิเศษ
๗. การรับโทษประหาร ชีวิต (จากการเอาไปยิง เสียชีวิตเป็นการฉีดยา พิษให้ตาย)	- ไม่มีการประหารชีวิตมากกว่า ๕ ปีแล้ว - ได้รับการจำคุก ๑๐-๑๕ ปี	- ใช้เกณฑ์เดียวกัน
๘. หลังการรับโทษ	- มีความระมัดระวังตัวมากขึ้น	- ออกมารับจ้างฆ่าคนได้อีกครั้ง - ออกมาค้ายาเสพติดได้ปริมาณ มากขึ้น

ขั้นตอน กระบวนการยุติธรรม	ผู้มีฐานะ มีความรู้ มีที่ปรึกษา มีทนาย	ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่รู้กฎหมาย ยากจน ขาดที่ปรึกษา
๙. การรับฟังการ พิจารณาตัดสินคดี	มีโอกาสทราบล่วงหน้าหลบหนีไปก่อน ไม่มาฟังคำพิพากษาลงโทษจำคุก หรือ เข้ามารับฟังคำพิพากษาอย่างมั่นใจเมื่อมี โอกาส	รอฟังคำพิพากษาเมื่อถึงกำหนด ซึ่งถูกกักกันอยู่ในราชทัณฑ์อยู่ แล้ว หรือห้ามเดินทางออกนอก ประเทศ
๑๐. การนิรโทษ	ใช้กระแสสังคมบีบให้มีการปรองดองและ นิรโทษกรรมทั้งหมด รวมถึงยกเลิกการ ดำเนินคดีด้วยมติสภานิติบัญญัติ	รับโทษตามกระบวนการยุติธรรม

จากตารางข้างต้น สามารถวิเคราะห์และกล่าวได้ว่า **ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เป็นธรรม
ในสิทธิของประชาชนจะมีอยู่ทุกขั้นตอนหรือทุกกระบวนการยุติธรรม**

จากบทสรุปจากการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเข้าถึงได้
(Justice for All, All for Justice)” จัดโดยกระทรวงยุติธรรม เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๔ ณ ห้องคอนเวนชัน เซ็นเตอร์ ชั้น ๔ โรงแรมรามาร์คาร์เด้นส์ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพมหานคร พบว่า
การที่สังคมเกิดความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เป็นธรรมขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งนั้นมีที่มาจากกฎหมายที่มีการเปิด
ช่องให้มีโอกาสต่อการปฏิบัติที่ไม่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ทั้งนี้โดยมีสาเหตุเกิดจากปัญหาสำคัญดังนี้

๑. กฎหมายที่มีโทษทางอาญามีเป็นจำนวนมาก และกฎหมายบางฉบับมีโทษปรับที่ต่ำเกินไป
โดยกฎหมายที่มีบทลงโทษทางอาญาพบว่ามีจำนวนถึง ๓๕๐ ฉบับ และเมื่อพิจารณาลงไปในแต่ละเรื่อง
จะพบว่า บางเรื่องไม่น่าเชื่อว่าจะมีโทษทางอาญา เช่น พระราชบัญญัติธงฯ ที่กำหนดให้บุคคลที่ซีกธง
ไม่ถูกต้องมีโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปีพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ หากเก็บของเก่าได้อาจเข้าข่ายวัตถุที่
ต้องห้ามซึ่งต้องโทษจำคุกไม่เกิน ๗ ปีหรือพระราชบัญญัติลูกเสือฯ หากแต่งเครื่องแบบไม่ถูกต้องจะต้อง
รับโทษทางอาญาจำคุกไม่เกิน ๑ เดือน เป็นต้น ซึ่งการที่กฎหมายกำหนดให้มีโทษจำคุกหรือโทษ
ทางอาญามากเกินไปย่อมส่งผลให้บุคคลไม่ว่าใครๆ อาจถูกจำคุกได้ทั้งสิ้น รวมทั้งตำรวจซึ่งมีอำนาจตาม
กฎหมายที่หากพบเห็นการกระทำความผิดแล้วไม่จับจะมีความผิดฐานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ และอีก
มุมหนึ่งยังเป็นการเปิดช่องให้ผู้ที่มิอำนาจในการจับกุมแสวงหาประโยชน์ โดยมีขอบหรือใช้กฎหมายที่ให้
อำนาจนั้นเป็นเครื่องมือในการกลั่นแกล้งกัน ส่วนกฎหมายที่กำหนดโทษปรับต่ำเกินไปนั้นจะเห็นว่า
ในความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามกฎหมายอาญาที่มีโทษปรับสูงที่สุดคือไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาทนั้น
ยังน้อยกว่าโทษปรับขั้นต่ำของกฎหมายลิขสิทธิ์ที่กำหนดไว้เสียอีก ทั้งๆ ที่เป็นความผิดที่เกิดจาก
ความโลภเช่นเดียวกัน ดังนั้นบางเรื่องพิจารณาแล้ว กลับมีการกำหนดโทษทางอาญาโดยไม่จำเป็น และ
บางเรื่องควรมีโทษปรับแต่กลับปรับในอัตราที่ต่ำจนเกินไป ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้อาจนำมา
ซึ่งความไม่เป็นธรรมได้

๒. งบประมาณของระบบงานยุติธรรมทางอาญาเมื่อพิจารณาจากงบประมาณของระบบงานยุติธรรม ทางอาญาของไทยซึ่งประกอบด้วยตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ พบว่างบประมาณส่วนใหญ่จะอยู่ที่ตำรวจ ดังนั้นหากจะลดงบประมาณของระบบงานยุติธรรม ทางอาญาลงจำเป็นต้องสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการปฏิรูประบบงานของตำรวจ โดยตัวอย่างปัญหาที่เห็นได้อย่างชัดเจน เช่น เงินเดือนของตำรวจชั้นผู้น้อย ไม่พอใช้ซึ่งเมื่อเทียบกับอัยการศาลหรือพนักงานสอบสวนในหน่วยงานพิเศษ อาทิ ดีเอสไอ. ป.ป.ช. หรือ ป.ป.ส. ซึ่งถือเป็นชั้นสอบสวนเช่นเดียวกันแต่กลับแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงดังนั้น ในบางคดีหากมีการประสานความร่วมมือกันในการสอบสวนก็จะช่วยลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพได้

๓. ปัญหาจากการกำหนดโทษปรับ โดยที่ประมวลกฎหมายอาญากำหนดว่า “ในกรณีที่ศาลลงโทษปรับ ถ้าไม่ชำระจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ” นั้น เป็นที่ทราบกันดีว่าผู้ที่กระทำผิดส่วนใหญ่ คือ ผู้ที่มีปัญหาทางการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งเมื่อถูกดำเนินคดีในชั้นตำรวจ จะต้องจ่ายเงินหรือหลักทรัพย์มาประกันตัวชั่วคราว ซึ่งเงินที่นำมาประกันตัวนั้นอาจเป็นเงินที่มาจาก การกู้ยืมนอกระบบอันก่อให้เกิดปัญหาในประการต่างๆ ตามมาอีกเป็นจำนวนมาก และเมื่อศาลตัดสินว่า ต้องรับโทษปรับ แต่เมื่อไม่มีเงินยอมต้องถูกกักขังแทนค่าปรับอยู่นั่นเอง ซึ่งการถูกกักขังย่อมก่อให้เกิด ปัญหาคนล้นคุก ดังนั้น การกำหนดโทษปรับจึงอาจสร้างความไม่เป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะเท่ากับว่าเฉพาะคนรวยเท่านั้นจึงจะชำระได้

อีกทั้งในวงสัมมนายังมีการกล่าวถึงปัญหาด้านอื่นๆ อีกหลายด้านในสังคมที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนมีการเสนอแนะแนวทางแก้ไขความเหลื่อมล้ำนั้น กล่าวคือ

๑. ปัญหาเรื่องกฎหมาย จะเห็นได้ว่ามีประชาชนเป็นจำนวนมากได้รับความเดือดร้อนจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรต่างๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้แหล่งน้ำ หรือที่ดิน หรือจากนโยบายของรัฐตามโครงการพัฒนาต่างๆ ซึ่งประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นกรณีที่รัฐเข้าไปรื้อถอน ชาวบ้าน โดยกฎหมายที่ออกมานั้นมีคำนิยามถึงสิทธิที่มีอยู่เดิม สิทธิชุมชนหรือสิทธิในด้านต่างๆ ของประชาชนอย่างรอบด้าน ดังนั้น จึงเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในส่วนนี้ให้มีความยุติธรรมมากยิ่งขึ้น

๒. ปัญหาในการต่อสู้คดีในกรณีที่คนยากจนมีปัญหาข้อพิพาทแล้วนำคดีไปขึ้นศาลจะไม่สามารถปฏิบัติที่ดีเท่าที่ควรนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการไม่มีที่ปรึกษากฎหมายหรือทนายความที่มีความรู้ความสามารถอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับนายทุนซึ่งมีทนายความในระดับฝีมือดีในขณะที่ผู้ยากไร้ได้เพียงทนายอาสาซึ่งยังหย่อนความรู้ความสามารถ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะทำให้คนยากจนไปต่อสู้คดีได้ โดยกลไกสำคัญที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้คือ “กองทุนยุติธรรม” ของกระทรวงยุติธรรมที่มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือคนยากจนเพื่อต่อสู้คดีด้วย แต่ทั้งนี้มีความเห็นว่าการกองทุนยุติธรรมดังกล่าว ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๒.๑ เพิ่มงบประมาณให้แก่กองทุนฯ เนื่องจากงบประมาณในแต่ละปีที่กองทุนฯ ได้รับนั้น มีประมาณ ๓๐ - ๔๐ ล้านบาทเท่านั้น ดังนั้น จึงอาจไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ได้

๒.๒ ปรับปรุงผู้พิจารณาเงินกองทุนฯ เนื่องจากผู้ที่มีหน้าที่ดังกล่าวในปัจจุบันจะประกอบด้วยข้าราชการ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงเห็นควรให้มีตัวแทนจาก

ภาคสังคม หรือประชาชนเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วย ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙ บัญญัติว่า “ผู้ใดต้องโทษปรับ และไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา ผู้นั้น จะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมีฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ถ้าศาลเห็นเหตุอันควร สงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกันหรือจะสั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้...” อนึ่งการแก้ไขปัญหาในเรื่องดังกล่าว สามารถดำเนินการได้โดยปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับกองทุนยุติธรรม เนื่องจากในปัจจุบันกองทุนยุติธรรมนั้นจัดตั้งโดยระเบียบกระทรวงยุติธรรม ซึ่งหากจะให้กองทุนมีที่มารายได้ที่แน่นอนและได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น ควรตราเป็นกฎหมาย ในระดับ “พระราชบัญญัติ”

๓. ปัญหาเรื่องการใช้หลักทรัพย์ประกันตัวชั่วคราว เนื่องจากการศึกษาวิจัยพบว่าการกำหนดให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวโดยพิจารณาจากเงินหรือหลักทรัพย์ค้ำประกันนั้น ส่งผลให้คนที่ยากจนต้องเสียสิทธิและมีได้เป็นหลักประกันว่าผู้นั้นจะไม่ได้หลบหนีคดี ทั้งนี้เพราะว่าคนที่มีรายได้น้อย หากไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันแล้วก็ต้องถูกกักขัง ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้สูงยอมได้รับการปล่อยตัวไป และในกรณีที่ผู้กระทำความผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างชาติซึ่งมีแนวโน้มจะหลบหนีได้ง่าย เมื่อถูกจับส่วนใหญ่ก็จะใช้หลักทรัพย์ค้ำประกันแล้วก็หลบหนีไปมากที่สุด ดังนั้น ในการปล่อยตัวชั่วคราวจึงควรพิจารณาจากกรรมที่อยู่ที่เป็นหลักแหล่งหรือพฤติกรรมที่จะหลบหนีหรือไม่เป็นสำคัญ

๔. ปัญหาจากการกำหนดโทษปรับ จากปัญหาที่กล่าวว่า “โทษปรับทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมระหว่างคนจนกับคนรวย” นั้นมีความเห็นว่า หากจะแก้ไขโดยเพิ่มค่าปรับให้สูงขึ้นก็จะเป็นปัญหาต่อคนจนที่ต้องถูกกักขังซึ่งผลลัพธ์ไม่แตกต่างไปจากเดิม ดังนั้น จึงเสนอให้ใช้วิธีการลงโทษด้วย “การลงโทษปรับตามรายได้” (day fines) ซึ่งเป็นระบบค่าปรับที่ใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียและยุโรปตะวันตก โดยการลงโทษจำคุกหรือโทษปรับที่มีอยู่เดิมนั้นจะเป็นแบบตายตัว แต่โทษปรับตามรายได้เป็นการลงโทษทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่ง ซึ่งบังคับเอาแก่ทรัพย์สินจากผู้กระทำความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องปรามให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดซ้ำอีก โดยความแตกต่างระหว่างโทษปรับตามรายได้กับโทษปรับโดยทั่วไปคือ นอกจากขนาดของค่าปรับจะสอดคล้องตามความร้ายแรงหรือความหนักเบาของความผิดซึ่งสะท้อนระดับของความเสียหายแล้ว ยังขึ้นอยู่กับรายได้ของผู้กระทำความผิดอีกด้วย ซึ่งมีวิธีการคิดคำนวณคือ “ค่าปรับตามรายได้เท่ากับจำนวนหน่วยวันปรับคูณด้วยรายได้สุทธิต่อวัน” ยกตัวอย่างเช่น หากมีการฝ่าฝืนกฎหมายโดยการขับรถฝ่าไฟแดงก็จะมีอัตราค่าปรับว่าถ้าขับรถฝ่าไฟแดงจะต้องถูกปรับเป็นหน่วย ๓ วัน ดังนั้น คนที่มีรายได้สูงก็ต้องนำรายได้ต่อวันของตนมาคูณด้วย ๓ วันเพื่อจ่ายเป็นค่าปรับ ส่วนคนที่มีรายได้น้อยก็เอารายได้นั้นมาคิดคำนวณในลักษณะเดียวกัน ซึ่งผลที่ได้จะแตกต่างกันระหว่างคนจนกับคนรวย ดังนั้นวิธีการลงโทษเช่นนี้จึงทำให้คนรวยไม่กล้าที่จะละเลยต่อโทษปรับ เพราะค่าปรับตามรายได้จะส่งผลให้ตนต้องถูกปรับในอัตราที่สูงไปด้วย ในขณะที่เดียวกันคนจนก็จะไม่ถูกกักขังจากกฎหมายที่จะต้องไปหาเงินมาจ่ายค่าปรับในอัตราที่เกินกำลังของตนเอง นอกจากนี้ในกรณีที่ไม่สามารถชำระค่าปรับได้ควรนำ “โทษบริการสังคม” มาใช้แทนการกักขัง ตามที่กำหนดไว้ในปัจจุบัน โดยแทนที่จะกำหนดให้กักขังแทนค่าปรับที่คิดในอัตราวันละ ๒๐๐ บาท ก็เปลี่ยนเป็นโทษบริการสังคมที่คิดเป็นจำนวนวันในลักษณะเดียวกัน ส่วนโทษจำคุกนั้นควรกำหนดให้เป็นวิธีการสุดท้ายที่ไม่สามารถใช้โทษปรับหรือโทษบริการสังคมได้ และใช้เฉพาะกรณีที่เป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงต่อสังคมเท่านั้นด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้ว ปัญหาจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมและรวมถึงศาลปกครองเป็นจำนวนมากนั้น ก็ส่งผลกระทบต่อปัญหาความยุติธรรมด้วยเช่นกัน โดยจากข้อมูลจำนวนคดีอาญาที่ค้างหรืออยู่ระหว่างการดำเนินการของศาลในปัจจุบัน ซึ่งมีแนวโน้มจะสูงขึ้นเรื่อยๆ ย่อมส่งผลทำให้ผู้ที่ต้องการใช้กระบวนการทางศาลในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทต่างๆ ต้องใช้เวลาในการรอคอยมากยิ่งขึ้น และหากยังไม่สามารถปฏิรูปกระบวนการพิจารณาความในชั้นตอนต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นในสังคม ดังคำกล่าวที่ว่า “**ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือ ความยุติธรรม**” (Justice delayed is justice denied) แต่อย่างไรก็ดีการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนเพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่และภารกิจอย่างเต็มความสามารถของบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว เห็นว่ายังไม่เพียงพอที่จะทำให้ความจริงได้ ทั้งนี้เพราะยังต้องอาศัยการใช้อำนาจรัฐของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในอันที่จะไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบังคับใช้กฎหมายนั้นจำเป็นต้องมีความเที่ยงธรรมตรงไปตรงมา ไม่เลือกปฏิบัติหรือแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ และประการที่สำคัญที่สุดคือ **ความร่วมมือของภาคพลเมืองหรือประชาชนทุกคนที่ต้องตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตนเอง และต้องยอมจำกัดขอบเขตการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่มีอยู่นั้น ภายใต้กฎหมายโดยชอบด้วย “ความยุติธรรม”** จึงจะบังเกิดผลเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงในที่สุด.

ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างกรณีศึกษา จำนวน ๓ คดี ที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม ทั้งทางด้านปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ ปัญหาเรื่องกฎหมาย ปัญหาในการต่อสู้คดีที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา ๑ คดีสวรรคต รัชกาลที่ ๘ (๙ มิถุนายน ๒๕๔๙) มีข้อสังเกตดังนี้

๑.๑ มีแถลงการณ์ว่าเป็นอุบัติเหตุโดยสำนักพระราชวัง แต่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการตรวจพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ นิติเวชศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญการสืบสวนสอบสวนทั่วไทยและต่างประเทศรวม ๒๑ คน ได้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๙ ลงมติว่าเป็นฆาตกรรม มีเสียงส่วนน้อยเพียง ๖ เสียง ลงมติเป็นอหัตวินิบาตกรรม และอีก ๓ เสียง ลงมติว่าเป็นอุบัติเหตุ

๑.๒ มีการดำเนินคดีในศาลและพิพากษาว่าเป็นฆาตกรรม ได้มีการประหารชีวิตจำเลย ๓ คน

ข่าวราชการ

ด้วยนับแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ศกนั้นต้นมา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เริ่มทรง
ประสูติพระโอรสกับพระนางที่ไม่เป็นปกติ และทรงหนักหน่วง ไม่มีพระกำลัง แม้กระนั้นก็
เด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ให้เสด็จประพาสเยี่ยมราษฎร อันเป็นพระราชกรณียกิจของพระองค์
นี้ต่อมาพระอาการเกี่ยวกับพระนางก็ยังมีได้พลาง จึงต้องเสด็จประทับอยู่กับพระที่นั่ง
ตั้งเสด็จออกงานตามหมายกำหนดการ ครั้นวันที่ ๕ มิถุนายน ศกนี้ เมื่อคืนพระบรม
มหาราชเวลา ๖ นาฬิกา ได้เสวยไอศถมน้ำมันและฟุ้ง แล้วเสด็จทรงขึ้นเป็นพระราชมารชาภิเษกในวัน
วันตั้งขึ้นพระที่นั่ง ครั้นเวลาประมาณ ๕ นาฬิกา มหาเสวกของพระบรมมหาราชวังได้ออกเสวยกับ
ขึ้นในพระที่นั่ง จึงวิ่งเข้าไปดูเห็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรรทมอยู่บนพระที่นั่ง มีพระโลหิต
สลับปนพระองค์และสวรรคตเสียแล้ว มหาเสวกของพระบรมมหาราชวังจึงได้ไปกราบทูลสมเด็จพระ
พระราชชนนีไปทรงทราบ แล้วเสด็จไปถวายบังคมพระบรมศพ ก่อนนั้นมีพระบรมวงศานุ
หมู่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ได้เข้าไปกราบถวายบังคม และอธิษฐานกรรมต่ารัชกับอธิษ
ษณกรรมแก่ดวงพระวิญญาณและสวดมนต์ด้วยความสิ้นนิจาน แล้ว กงจะทรงรับ
ศพพระสงฆ์เป็นกามราชธิดาที่ยังทรงชอบแล้วก็อุบถพยุขึ้น

สำนักพระราชวัง
วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๔๔

กรมโฆษณาการ
มิถุนายน ๒๕๔๔

แถลงการณ์กรมตำรวจ (ฉบับที่ ๒)

เรื่อง การสอบสวนเหตุคนลี้ภัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

ตามแถลงการณ์ของกรมตำรวจ ลงวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๔ เรื่องการสอบสวน
เหตุคนลี้ภัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตนั้น บัดนี้การสอบสวนได้ความ
เพิ่มเติมก่อนว่า ก่อนสวรรคต สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนดให้
หม่อมเจ้าเยาวราชดี ศิริกุล เข้ามาในวันที่ ๕ มิถุนายน เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา เพื่อกราบบังคม
ทูลถามนวม และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าสุจิตต์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์
ร่วมเสวยพระกระยาหารกลางวัน เวลา ๑๒.๐๐ นาฬิกา ในวันเดียวกันนี้ด้วย แต่พระองค์
ก็มีความเสด็จสวรรคตก่อนกำหนดเวลาดังกล่าวแล้วไม่ใช่อะไรเนื่องได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้นายวงศ์ เชาวณิก ศาสนาจารย์ประจำสำนักมหาราชธานในการในพระองค์ไป
กราบทูลสมเด็จพระสังฆราช เพื่อทรงให้วันทูลสมเด็จพระสังฆราชไปยังสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ทรงกำหนด
วันที่ ๑๐ มิถุนายน ที่พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศ และอธิษฐานกรรมต่ารัช กับให้ความสมจริง
ซึ่งเป็นหลักฐานเพิ่มเติมขึ้นมีฐานว่า การสวรรคตได้สิ้นไปโดยอุบถพยุ

กรมตำรวจ
๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๔

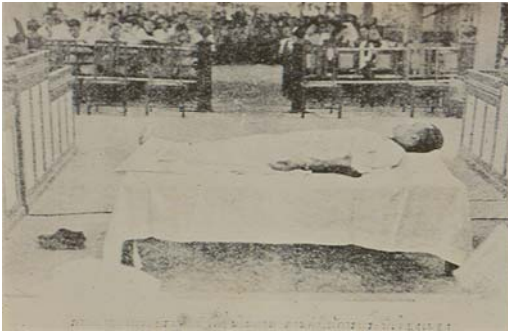
กรมโฆษณาการ
๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๔

บันทึกroyงานการประชุมคณะกรรมการฝ่ายแพทย์
ครั้งที่ ๑ วันเสาร์ที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๔ เวลา ๑๐.๐๐ น.
ที่ห้องตรวจชันสูตรศพ ของแผนกพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์
ศิริราชพยาบาล กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

รายนามผู้เข้าประชุม
มีผู้เข้าประชุม

๑. พลตรี พระยาดำรงแพทย์คุณ
๒. รองที่ปรึกษาพิเศษกองแพทย์
๓. พ.ศ. นิชัย เวชชวิวัฒน์
๔. พล.ต. ๘๔๖ โรจนพันธ์
๕. พ.ศ. ประจักษ์ ทองประเสริฐ
๖. นายแพทย์ธีร์ อุทัยนัฏ
๗. นายแพทย์อุบล โชติกเสถียร
๘. นายแพทย์ ม.อ. เตธ สนิทวงศ์
๙. นายแพทย์อวย เกตุอินทร์
๑๐. นายแพทย์สุต แสงวีเชียร
๑๑. นายแพทย์พัน แสงอินทร์
๑๒. นายแพทย์ ม.อ. เตพร สนิทวงศ์
๑๓. พ.ศ. ศวัน ชีระเศรษฐ์
๑๔. นายแพทย์ สว่างานันต์ นิธิประเสริฐ
๑๕. นายแพทย์วิจิตร เศวทรินทร์
๑๖. พ.ศ.น. เอ็ม ๒ ปิยะพันธ์
๑๗. พันเอกโรเบิร์ต (Colonel Driberg)
๑๘. พันโท วี. (Lt. Colonel Rees)
๑๙. ร้อยเอก ศุภินันท์ (Captain D.C. Gupta) เจ้าหน้าที่แพทย์ที่ทรงอังกฤษ
๒๐. นายแพทย์ อี.ซี. คอร์ท (E.C. Cort) นายแพทย์อเมริกัน
๒๑. นายแพทย์ สดัก เป็องวานิช

๑๕๔

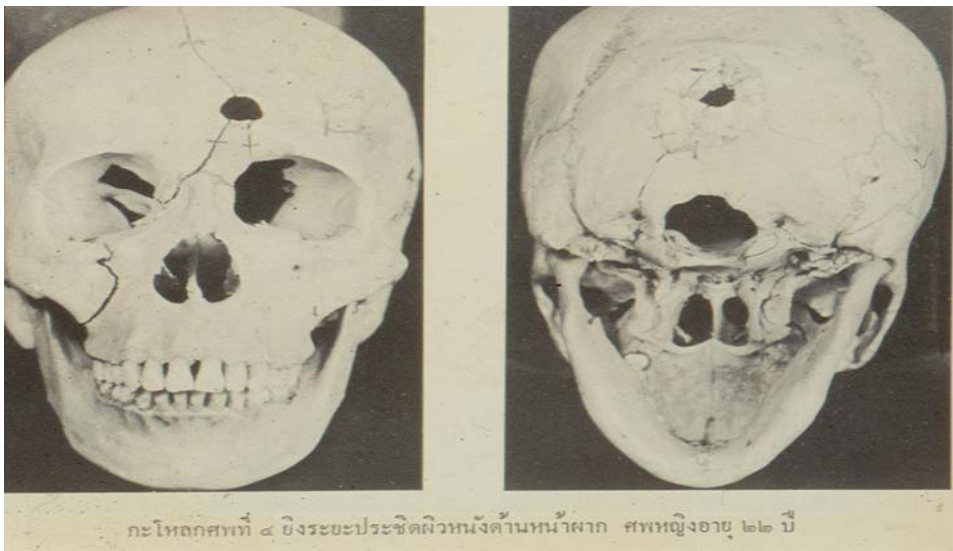

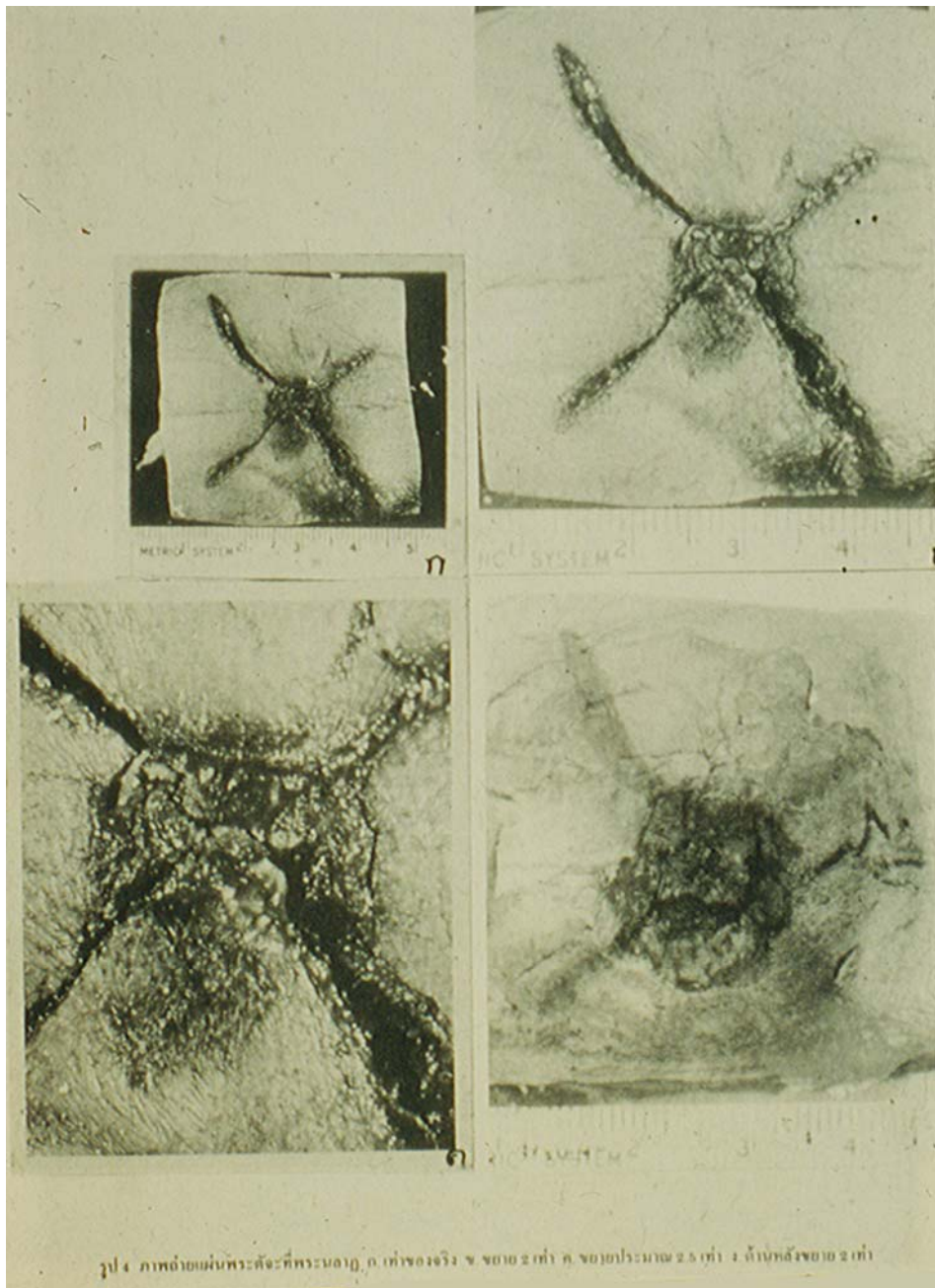
อาศัยหลักฐานจากการตรวจชันสูตรพระบรมศพ การทดลองยิงศพ และภาพเอ็กซเรย์กับการตรวจชันสูตรหาพิษในกระเพาะอาหาร ไต และ ตับ คณะกรรมการแพทย์มีความเห็นเป็นเอกฉันท์

ตามหลักวิชานิติเวชวิทยา คณะกรรมการแพทย์ส่วนมากเห็นว่าอาจเกิดขึ้นตามน้ำหนักความสำคัญตามลำดับ ต่อไปนี้

- ๑. ฆาตกรรม
- ๒. อัศวินบาตกรรม
- ๓. อุบัติเหตุ

ในทางวิชาการแพทย์แล้ว สาเหตุที่ทำให้สวรรคตนั้นเกิดจากกระสุนปืนลูกเดี่ยว เข้าทางข้างหน้าออกทางข้างหลัง วิธีกระสุนเฉียงลงข้างหลัง ตามระดับของกะโหลก ยิ่งในระยะติดหรือเกือบติดผิวหนัง

กรณีศึกษา ๒ คดีนายห้าง มีข้อสังเกตดังนี้

๒.๑ มีการตรวจสถานที่เกิดเหตุทางนิติวิทยาศาสตร์ บันทึกภาพไว้ทุกขั้นตอน ตลอดจนการผ่าศพชันสูตร และพนักงานสอบสวนได้มีการแถลงข่าวว่าเป็นการฆ่าตัวตาย ปิดคดี

๒.๒ มีการขอตรวจพิสูจน์ทางนิติเวชศาสตร์อีกครั้งโดยการผ่าศพ มีการสรุปผลการผ่าศพที่เป็นข้อสงสัยว่า บาดแผลทางเข้ากระสุนปืนไม่พบเขม่าดินปืน หรือเศษดินปืนในบาดแผลทางเข้า ทิศทางของกลุ่มเม็ดดินปืนลูกของมีแวนโน้มจากหน้าไปหลัง มีรอยร้าวของกะโหลกศีรษะจากแรงอัดของปืนไปชนรอยร้าวกลางศีรษะ STOP SIGN ทำให้เกิด

ข้อสงสัยว่าผู้ตายอาจถูกตีศีรษะรัวก่อนถูกยิง ทำให้มีการรื้อคดีขึ้นมาตั้งคดีเป็นฆาตกรรมจากการผ่าศพชันสูตรครั้งที่ ๒

๒.๓ จำเลยได้ดำเนินการจ้างผู้เชี่ยวชาญทางนิติวิทยาศาสตร์ระดับครูสอน FBI จากสหรัฐอเมริกา HENRY C LEE ชาวไต้หวันและแพทย์ผู้เชี่ยวชาญการผ่าศพชันสูตรจากเมืองดีทรอยต์ รัฐมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นชาวไทยมาขอผ่าศพชันสูตรอีกครั้ง แต่ถูกทางตำรวจปฏิเสธ

๒.๔ จำเลยยื่นขอต่อศาลเพื่อขอผ่าศพชันสูตรอีกครั้ง ศาลอนุญาตจึงมีการผ่าศพชันสูตรครั้งที่สาม ได้ผลดังนี้

๒.๔.๑ พบเขม่าดินปืนและเศษดินปืนในบาดแผลทางเข้า ยืนยันเป็นการยิงระยะปากกะบอกปืนติดหนังศีรษะ

๒.๔.๒ ไม่พบรอยฟกช้ำหนังศีรษะ บริเวณที่พบกลางกะโหลกศีรษะแตกร้าว อธิบายว่าการร้าวของกลางกะโหลกศีรษะ ซึ่งเป็นรอยต่อของกะโหลกแยกจากแรงอัดของดินปืน กรณีศึกษานี้ของโจ้ที่ยิงตัวตายในลิฟท์ก็เกิดปรากฏการณ์เช่นนี้

๒.๔.๓ จากภาพเอ็กซ์เรย์กะโหลกศีรษะศพ พบการกระจายของเม็ดกระสุนปืนลูกซองในสมองกระจายไปหน้าหลังล่างบนเป็นรูปกรวย ตามการกระจายปกติของปืนลูกซอง (กระสุนปืนลูกซองยิงจากปืนพก)

๒.๔.๔ พยานขอนำภาพผ่าศพชันสูตรขึ้นชี้แจงในศาลเพื่ออธิบาย แต่ถูกคัดค้านและปฏิเสธในระยะแรก แต่พยานคนอื่นได้รับ การยินยอม กรณีตัวอย่างการเกิด STOP SIGN ของนักร้องโจ้

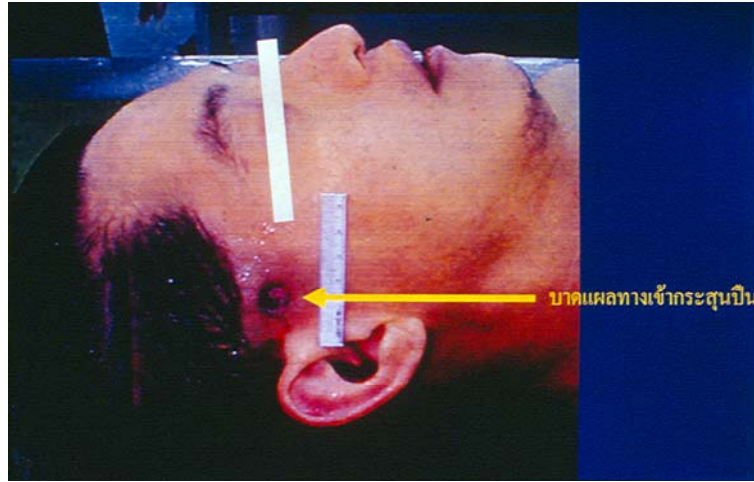

๒.๔.๕ ศาลชั้นต้นพิพากษาว่าเป็นการฆ่าตัวตาย อัยการอุทธรณ์ แล้วศาลยกคำอุทธรณ์ ไม่มีการ

ฎีกา เป็นกรณีศึกษาพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และนิติเวชศาสตร์ของผู้เชี่ยวชาญระดับมาตรฐานสหรัฐอเมริกาเป็นที่ยอมรับของศาลไทย แต่จำเลยอื่นๆที่ไม่มีทุนทรัพย์ และได้ความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์และนิติเวชศาสตร์ จะมีโอกาสเช่นนี้น้อยมาก ถือว่ากรณีเช่นนี้เป็นความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม

ปิดคดี 'ห้างทอง มาตัวตาย! น้องสาวฆ่ากลิ้ง'

ฆนดร เก่งหาญยิงสุดพิศดาร แฉดงทำร้ายภรรยา-นวดคลอเคลื่น

ตลิววิวัสส์

พมส์รีศศพมาศดงให้เหยื่อเรื่อหาขามรณะ!

ชนนุเดือดเอาผิด

หลวงตาบัว ใจเย็นธรรม มรณิย์ ตอนปฐมภรรยา-มรณิย์ทำบุญอุทิศกรรม

ไทยรัฐ

โทร. ๒๒ ๖๖๖๖ ๖๖๖๖ โทรสาร ๒๒ ๖๖๖๖ ๖๖๖๖

ดร.แจ่งละเอียก

ห้างทอง มาตัวตาย

แม่ก๊ก

กรณีศึกษา ๓ คดีโจ้วงพอล

แนวทางการวิเคราะห์ รอยร้าวของกระโหลกจากกระสุนปืนเพียงนัดเดียว ทำให้กะโหลกที่แตกร้าวจากแรงอัดของกระสุนปืนจะไปชนกับรอยแยกของกลางกะโหลก ที่เรียกว่า “STOP SIGN” ได้ ดังภาพ การผ่าศพชันสูตร

รักขมเป็นเหตุ โจ้ฆ่าตัวตาย

ถูกทิ้งทำใจไม่ได้ สบ'เป้'เพื่อนสนิท

พ่อไม่เชื่อก็คลั่ง

ตำรวจสรุป "โจ้" นักร้องนำวง "พอส" ฆ่าตัวตายในลิฟต์ เหตุเพราะผู้รักไม่ปันความรักกัน...
 พ่อไม่เชื่อก็คลั่ง...
 พ่อไม่เชื่อก็คลั่ง...
 พ่อไม่เชื่อก็คลั่ง...

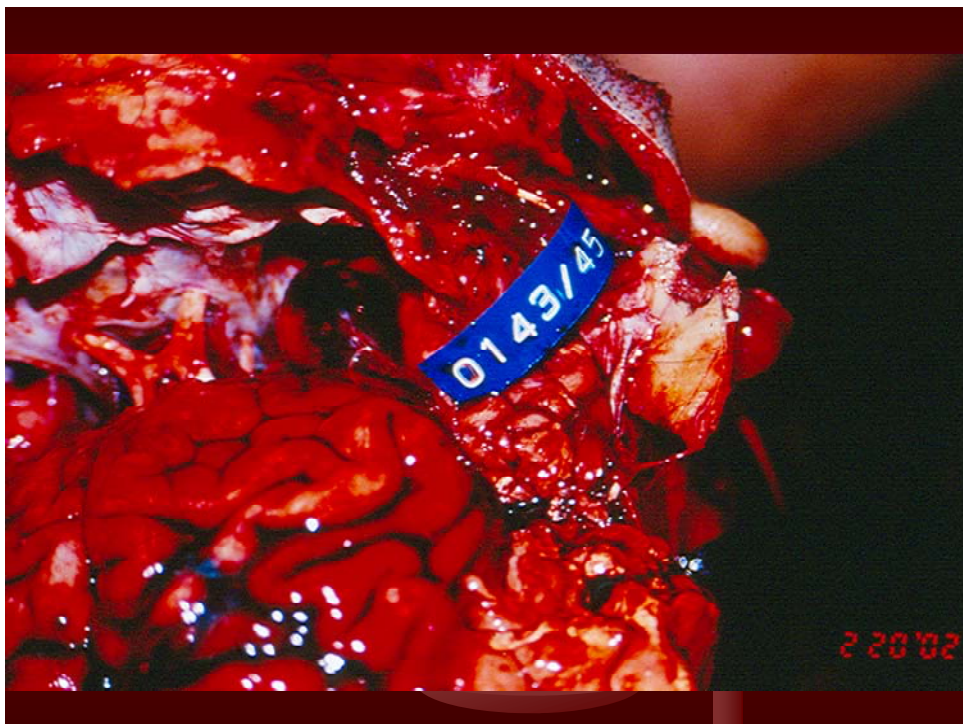

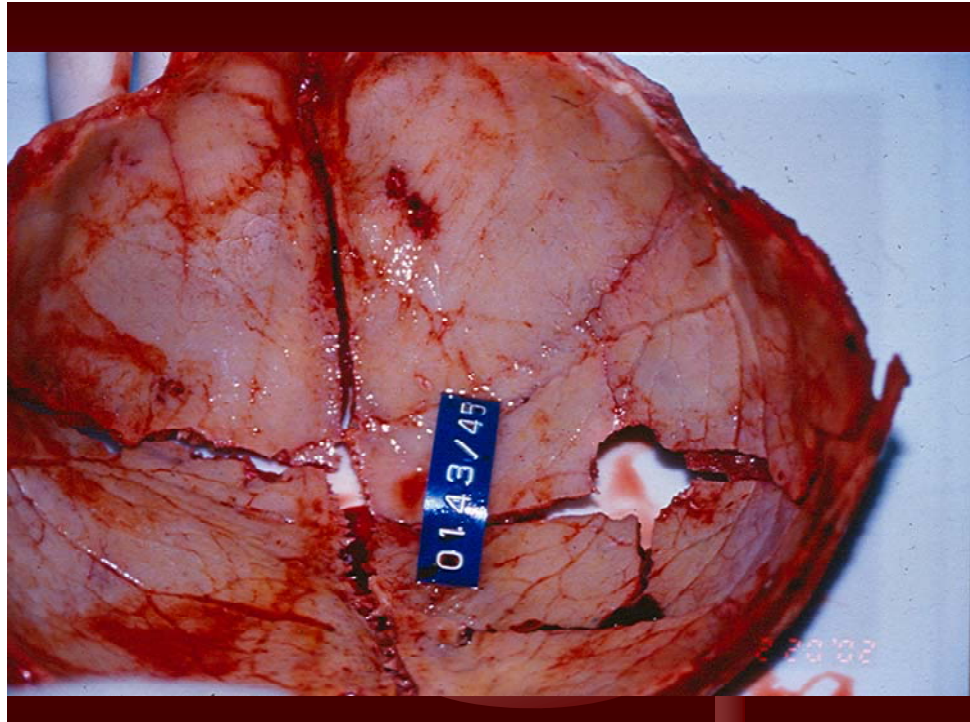

 Chulalongkorn Forensic Medicine Date:00/00/00
NO :0143-45

กรณีศึกษา ๔ “ศพปริศนากระสุนปืนห้านัด”

ตั้งประเด็นการวิเคราะห์ ๓ ประเด็น

๔.๑ การชันสูตรพลิกศพ ณ ที่พบศพ

ต้นรถต่อสู้

๔.๑.๑ สภาพศพนอนหงายหนุนหมอนในลักษณะเรียบง่ายไม่มีร่องรอยการ

๔.๒.๒ คราบเลือดจากแผลบนศพไหลตามแนวโน้มถ่วง สูงมาต่ำตาม
ธรรมชาติ แห่งเกาะผิวน้ำ

๔.๓๓ บาดแผลกระสุนปืนที่ขมับขวามีเขม่าดินปืนอยู่หนาแน่นรอบปากแผล
บาดแผลกระสุนปืนที่อกซ้ายอยู่ใต้เสื้อที่แบะออกไปด้านซ้าย

๔.๒.๔ ฝ่ามือซ้ายผู้ตายมีคราบเขม่าดินปืนอยู่หนาแน่น (รอผลตรวจพิสูจน์
ยืนยันทางนิติวิทยาศาสตร์จากกองพิสูจน์หลักฐานเช่นเดียวกับที่หลังมือขวา)

๔.๒.๕ พบปืนรีวอลเวอร์ (ลูกโม) ลำกล้องสั้น ๒ นิ้ว ตกอยู่ใกล้มือขวา
แขนขวาเหยียด

๔.๒ การพิสูจน์หาหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ณ ที่พบศพ ของกองพิสูจน์หลักฐาน

๔.๒.๑ ร่องรอยกระสุนปืนที่ผนังห้อง พื้นห้อง มีทิศทางมาอย่างไร

๔.๒.๒ หัวกระสุนปืนในที่เกิดเหตุอยู่ที่ใด สัมพันธ์กับบาดแผลในศพอย่างไร
เพื่อบอกทิศทางของการยิงผ่านศพรอยพิมพ์นิ้วมือแฝงที่บริเวณด้ามปืนและที่ไกปืน

๔.๒.๔ คราบเขม่าดินปืนที่มือผู้ตาย ที่บาดแผล ที่เสื้อผู้ตาย นำไปพิสูจน์

๔.๒.๕ หัวกระสุนปืนในที่เกิดเหตุยิงมาจากปืนกระบอกไหน ตรงกับปืน
ของกลางหรือไม่

๔.๒.๖ ประสิทธิภาพของกระสุนปืน ดินปืนเก่า/ใหม่ มีผลต่อแรงส่งหัว
กระสุนแต่ละนัด

๔.๓ พนักงานสอบสวน สอบสวนพยานที่เกิดเหตุ / ที่พบศพ

ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเหตุการณ์ต่อเนื่องย้อนหลังก่อนเกิดเหตุ นำมา
ประมวลเป็นสำนวนร่วมกับการตรวจหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ของกองพิสูจน์หลักฐาน และผลการ
ชันสูตรพลิกศพของแพทย์นิติเวช เพื่อสรุปพฤติการณ์การตาย มีความเป็นไปได้ตามลำดับ ๑ ใน ๓ คือ

๔.๓.๑ ฆ่าตัวตาย

๔.๓.๒ ถูกผู้อื่นทำให้ตาย

๔.๓.๓ อุบัติเหตุ

ผลห้องปฏิบัติการ -ปริมาณ Ethyl Alcohol ในเลือด = (รอผลห้องปฏิบัติการ)
 -Screening Common Drugs in Serum = (รอผลห้องปฏิบัติการ)
 -Screening Common Drugs in Gastric Content = (รอผลห้องปฏิบัติการ)
 -Screening Urine Amphetamine = Negative

ความเห็น -ผู้ตายเสียชีวิตเนื่องจากสาเหตุเดียวคือพิษจากยาเสพติดในช่องปอด เพราะกระสุนปืนลูกโคดทะลุปอดกลีบซ้าย จำนวน 4 นัด ร่วมกับสมองใหญ่มีขนาด เพราะกระสุนปืนลูกโคดทะลุกะโหลกและสมองจำนวน 1 นัด
 หมายเหตุ : -ทิศทางการกระสุนปืนนัดที่ 1 : ขวาไปซ้าย,ล่างขึ้นบน และหลังไปหน้า (รูปที่ 16)
 -ทิศทางการกระสุนปืนนัดที่ 2 : ขวาไปซ้าย,หน้าไปหลัง,แนวระดับ
 -ทิศทางการกระสุนปืนนัดที่ 3,4,5 : ขวาไปซ้าย,หน้าไปหลัง,บนลงล่าง และพบหัวกระสุนปืนตะกั่วชนิดที่ 1 ฟังในที่หนึ่งศีรษะหน้าผากซ้าย
 สรุปผู้ตายเสียชีวิตจากผู้อื่นยิงกระสุนปืนลูกโคดที่บริเวณศีรษะและหน้าอกซ้ายของผู้ตายทั้งหมด 5 นัด โดยจ่อยิงระยะใกล้ไม่เกิน 10 ซม.

ลงชื่อ

พยานแพทย์

ประเด็นสำคัญที่นำมาพิจารณา

๑. สภาพจิตใจของผู้ตาย เครียด หวาดกลัว ไม่คิดหนี การตัดสินใจฆ่าตัวตายหลังทำพินัยกรรมให้ทายาท มีสมาธิแน่นแน่ว ที่ได้รับการฝึกฝนมาระดับรางวัลชนะเลิศยิงปืนหลายรูปแบบจากการสอบสวน

๒. อาวุธปืนรีวอลเวอร์ (ลูกโม) ปากลำกล้องสั้น ทำให้หัวกระสุนปืนมีความเร็วต่ำ เนื่องจากดินปืนเผาไหม้ได้เพียงบางส่วนจึงไม่สามารถส่งหัวกระสุนทะลุศีรษะออกไปได้ ตรวจโดยกองพิสูจน์หลักฐาน

๓. อวัยวะที่ถูกกระสุนปืนคือปอดไม่ถูกหัวใจ ไม่ทำให้เสียชีวิตในทันที ไม่ทำให้หมดสติ ถ้ายิงที่อกซ้ายก่อนแล้วยิงที่ศีรษะภายหลังได้

๔. ไม่ใช่หน้าที่ของแพทย์นิติเวชที่จะสรุปพฤติกรรมการตาย เพราะต้องอาศัยข้อมูล

๔.๑ นิติวิทยาศาสตร์พิสูจน์หลักฐานที่ได้จากที่เกิดเหตุและจากศพ

๔.๒ ข้อมูลจากการสอบปากคำพยานของพนักงานสอบสวน

๔.๓ ข้อมูลจากการผ่าศพชันสูตรทางนิติเวชศาสตร์ ที่ต้องตรวจหาสารเสพติดแอลกอฮอล์ฯ ในศพด้วย

ติดแอลกอฮอล์ฯ ในศพด้วย

สรุปข้อคิดเห็นเพื่อวิจารณ์ โดยผู้ชำนาญการแต่ละสาขา

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก ๓ แหล่ง คือ การผ่าศพชันสูตร การตรวจพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และการสอบสวนของตำรวจ พฤติกรรมที่น่าจะเป็นไปได้ คือ

ผู้ตายมีความเครียด หลังจากยิงภรรยาและพ่อตาแล้วหลบหนีมาซังตัวเองอยู่ที่ห้องพัก ถูกตำรวจล้อมจับ มีคนรอดูเหตุการณ์จำนวนมากจึงตัดสินใจหนีปัญหาโดยการยิงตัวตายหลังทำพิธีกรรมยกสมบัติให้ลูก ผู้ตายนอนหนุนหมอนที่มุมห้อง ใช้ปืนลูกม่ลาก๊อง ๒ นิ้ว ที่บรรจุกระสุนปืนประสิทธิภาพต่ำหกลูก ยิงที่อกซ้าย ๔ แผล โดยใช้มือซ้ายถลกขอบกลางอกเสื่อออกไปด้านซ้ายและใช้มือซ้ายคลุมปากกระบอกปืนขณะยิงในระยะปากกระบอกปืนเกือบติดหนัง ด้วยสมรรถภาพที่แข็งแรง แต่หัวกระสุนปืนที่มีแรงอัดต่ำ และกระจายแรงอัดผ่านเนื้อปอด ทั้งสั้นัดไม่ถูกหัวใจหรือเส้นเลือดใหญ่ในช่องอกซ้าย ทำให้มีการสูบฉีดเลือดซึ่งมีออกซิเจนที่เพียงพอจากปอดขวาสู่มองได้ในช่วงเวลาก่อนช็อคเสียชีวิตในอกซ้าย ในช่วงเวลานี้จึงพอมีสติที่จะยิงตัวเองอีกนัดโดยใช้ปืนกดที่หนังศีรษะบริเวณขมับขวา หัวกระสุนผ่านเนื้อสมองแต่ไม่ทะลุออกจากศีรษะ วิธีกระสุนขวาไปซ้ายหลังมาหน้า ล่างชั้นบน ที่ไม่ขัดกับวิถีกระสุนยิงตัวตาย แขนขวาผู้ตายจะสะบัดเหยียดตรงตามแนวสะท้อนของดินปืนจากการจุดชนวนยิงปืนซึ่งไม่แรงพอที่จะสะบัดออกไปสุดแล้วสะท้อนกลับเข้าตัวเหมือนปืนประสิทธิภาพสูงทั่วไป ผู้ตายจะหมดสติทันทีและเสียชีวิตจากช็อคเสียชีวิตที่อกซ้าย สมองซ้ำบวมฉีกขาดจากบาดแผลกระสุนปืนนัดสุดท้าย

กรณีศึกษา ๕ ฆ่าภรรยาด้วยไม้กอล์ฟ มีข้อสังเกตดังนี้

๕.๑ มีการตั้งสำนวนว่าเป็นอุบัติเหตุในชั้นเดียว ศีรษะขาดพื้นตาย แม้จะมีรอยช้ำถลอก ลักษณะพื้นรองเท้าที่โหนกแก้มซ้าย

๕.๒ ญาติผู้ตายตกลงเรื่องค่าเสียหายกันเองไม่ได้ จึงไม่ยอมให้เผาศพและแจ้งความดำเนินคดีใหม่ว่าเป็นการถูกฆ่าตาย

๕.๓ ตำรวจทำคดีใหม่ตั้งขอกล่าวหาว่า สามีบ้นตาลโทสะใช้ด้ามรมตีที่หน้ากริยาล้มลง ศีรษะฟาดพื้นสมองช้ำบวมถึงแก่ชีวิต เป็นการทำร้ายโดยไม่มีเจตนาฆ่า (ไม่สืบพยานเรื่องบาดแผล)

๕.๔ เมื่อดั่งคักกล่าวหาแล้ว ได้ออกหมายจับสามีที่อยู่ต่างประเทศมาอบตัวแล้วให้ประกันตัวตลอดการดำเนินคดีไม่มีการควบคุมตัวเหมือนคดีทั่วไป

๕.๕ คดีถึงที่สุด ตัดสินตามสำนวนของตำรวจ อัยการ มีข้อบรรเทาโทษว่า เลือกลงใช้ด้ามรมตีแทนที่จะใช้ไม้กอล์ฟ จึงลดโทษจำคุก ๔ ปี เหลือ ๒ ปี โทษจำให้รอลงอาญา และให้สอนหนังสือคดีใช้

ดร.ฆ่าเมียพันถูกศาลสั่งรอลงอาญา

ซีเพราะอารมณ์โทสะ

ศาลสั่งจำคุก "ดร.พิพัฒน์" คดีสังหารเมีย 4 ปี แต่ลดโทษกึ่งหนึ่งเหลือ 2 ปี เนื่องจากจำเลยไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน ประกอบกับจำเลยเป็นผู้มีการศึกษาสูง เคยเป็นอาจารย์สอนที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ยังสามารถใช้ความรู้อ้างเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ ทำดีเพราะโทษช่วยรูป และยังมีภาระต้องดูแลบุตร จึงให้รอลงอาญาไว้ 3 ปี

เขียน เจริญชัย ก้าวไทย www.komchadluek.com

คม·ชัด·ลึก

ปีที่ 1 ฉบับที่ 277 วันศุกร์ที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 • 8 บาท •

ข่าวดัง ■ ดร.พิพัฒน์ ธีระประทีป (ซ้าย) จำคุกในคดีทำร้ายร่างกายภรรยาจนเมียเสียชีวิต หลังรับฟังคำพิพากษาที่ศาลอาญารัฐบาลใหม่ โดยศาลพิพากษาจำคุก 4 ปี แต่ลดโทษกึ่งหนึ่ง และให้รอลงอาญาเป็นเวลา 3 ปี พิพัฒน์มีใบปลิวประวัติ 50 ชั่วโมง

๓. บทสรุป

การที่สังคมกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมไทยในปัจจุบันว่า เป็นความเหลื่อมล้ำหรือมีสองมาตรฐานนั้น ไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังชี้ให้เห็นถึงปัญหาแนวความคิดหรือความเข้าใจในเรื่องกฎหมายและรัฐที่คลาดเคลื่อนอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจที่ว่า “ความยุติธรรมทางกฎหมายกับความยุติธรรมทางสังคม” ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดข้อสงสัยแก่ประชาชนว่า เหตุใดกฎหมายจึงไม่นำมาซึ่งความยุติธรรม ความเสมอภาค ความอยู่ดีกินดีและสภาพแวดล้อมหรือคุณภาพชีวิตที่ดีแต่กลับต้องถูกกลืนรองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

“Justice for All, All for Justice” หากจะแปลเป็นภาษาไทยควรจะมีความหมายว่า “Justice for All” คือ ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยไม่มี ความเหลื่อมล้ำ และ “All for Justice” คือ สรรพกำลังต่างๆ ของสังคมต้องเอาไปใช้เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยนั้นหากพิจารณาแล้วจะพบว่า มีปัญหาที่สำคัญ ๒ ประการคือ

- ๑) ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการ เข้าถึงความยุติธรรมของคนกลุ่มต่างๆ และ
- ๒) ปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งโดยทั่วไปจะมองว่าเรื่องความเหลื่อมล้ำนั้น เป็นปัญหาที่ใหญ่กว่าเรื่องความมีประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม แต่ความเป็นจริงแล้วนับว่าเป็น ปัญหาที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน กล่าวคือ

ประเทศไทยมีการใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างระบบความยุติธรรมทางอาญาที่ค่อนข้างสูง โดยสัดส่วนงบประมาณด้านระบบยุติธรรมทางอาญาต่อ GDP ของไทยอยู่ที่ร้อยละ ๑.๒๖ หมายความว่า ถ้ามีรายได้ GDP ๑๐๐ บาท จะต้องใช้เงินเพื่อสร้างความเป็นธรรมทางอาญาถึง ๑.๒๖ บาท และยังใช้ทรัพยากรบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอีกเป็นจำนวนมากทั้งตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์และคุมประพฤติ โดยประชาชน ๑๐๐,๐๐๐ คน จะต้องใช้บุคลากรถึง ๔๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๔ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สวีเดน ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย เยอรมัน และอังกฤษ (ยกเว้นสหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่มีสัดส่วนสูงกว่าไทย) ที่ใช้ทรัพยากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาน้อยกว่าไทยทั้งสิ้น แต่ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมนั้นสูงกว่าประเทศไทย ซึ่งพิจารณาได้จากจำนวนคดีในแต่ละปีที่มีถึง ๑๓,๐๐๐ คดี และแม้ว่าศาลจะได้เร่งรัดการพิจารณาโดยปรับกระบวนการวิธีพิจารณาต่างๆ แล้ว ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้หมดและจำนวนนักโทษในเรือนจำของไทยซึ่งมีจำนวนมากเกินกว่าความสามารถของเรือนจำที่จะรองรับได้ถึงร้อยละ ๗๐ หมายความว่านักโทษต้องอยู่กันอย่างแออัด และเกิดแรงกดดันต่อการเพิ่มงบประมาณเพื่อเพิ่มความสามารถของเรือนจำในการรองรับนักโทษ ตัวอย่างต่างๆ ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์หรือประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมของไทย แม้ว่าประเทศไทยจะใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมากเพื่อกระบวนการยุติธรรม ดังคำที่ว่า All for Justice แต่ก็ยังไม่เกิดความยุติธรรม ที่ประชาชนทั้งหมดจะเข้าถึงได้ ดังคำที่ว่า Justice for All นั่นเอง สำหรับสาเหตุของปัญหาการขาดประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมของไทยที่สำคัญๆ มี ๒ ประการคือ

ประการที่ ๑ ระบบกฎหมายไทยนำโทษทางอาญามาใช้เกินความจำเป็น ดังจะเห็นได้จากจำนวนกฎหมายที่มีบทลงโทษทางอาญามีมากถึง ๓๕๐ ฉบับ ทั้งๆ ที่ประเด็นที่เป็นข้อพิพาทในบางเรื่อง

เป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนด้วยกัน ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อสังคมโดยตรงหรือมีผลกระทบน้อยมาก อาทิ “คดีเซ็ค” ซึ่งตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เซ็ค พ.ศ. ๒๕๓๔ กำหนดให้ ลูกหนี้ ต้องรับผิดชอบทางอาญาหากกระทำการที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดนอกเหนือจากการมีความ รับผิดชอบ ทางแพ่งตามปกติหรือ “คดีหมิ่นประมาท” ซึ่งในช่วงหลังได้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือของ ซึ่งข้อพิพาทต่างๆ ดังกล่าวน่าจะสามารถใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนของกฎหมายละเมิดและ กฎหมายสัญญาในการระงับข้อพิพาทได้

ประการที่ ๒ การเลือกวิธีลงโทษทางอาญาด้วยการจำคุก เมื่อพิจารณาเฉพาะกฎหมายที่มี บทลงโทษทางอาญาพบว่า ส่วนใหญ่มีความโน้มเอียงในการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการจำคุกมากกว่า การลงโทษด้วยการปรับ หรือการให้ทำงานบริการสังคมตามนานาอารยะประเทศที่ใช้กัน ซึ่งผลกระทบ ของการเน้นการลงโทษด้วยการจำคุกที่มากเกินไปย่อมทำให้รัฐมีต้นทุนสูงในกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา เช่น ต้องสร้างเรือนจำหรือว่าจ้างเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์และผู้กระทำความผิดต้องสูญเสีย เสรีภาพ เกียรติยศชื่อเสียง โอกาสในการประกอบอาชีพและโอกาสในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง ทั้งๆ ที่ในหลายกรณีการกระทำความผิดนั้นไม่มีลักษณะในเชิงอาชญากรรมที่ร้ายแรงต่อสังคม นอกจากนี้กฎหมายบางฉบับได้มีหน่วยงานฝ่ายปกครองเพื่อกำกับดูแลทางเศรษฐกิจเช่น กฎหมาย การแข่งขันทางการค้าได้ตั้งคณะกรรมการการแข่งขันทางการค้า หรือกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และ ตลาดหลักทรัพย์ได้ตั้งคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ แต่ในทางปฏิบัติกลับเน้น กระบวนการทางอาญาแทนกระบวนการทางปกครอง ซึ่งส่งผลให้กระบวนการทางอาญากลายเป็น กระบวนการหลักในการกำกับดูแลทางเศรษฐกิจไปอีกเช่นกัน ดังนั้น เมื่อประเทศไทยมีระบบกฎหมาย และระบบยุติธรรมที่เน้นการใช้กระบวนการทางอาญา เป็นหลักในการระงับข้อพิพาทและแก้ไขปัญหา ต่างๆ ย่อมส่งผลกระทบในประการต่างๆ อาทิ ทำให้ ผู้เสียหายเลือกที่จะดำเนินคดีอาญามากเกินกว่า ระดับที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงระดับที่มีการสูญเสีย ทรัพยากรของสังคมน้อยที่สุด เนื่องจากกระบวนการ ทางอาญานั้นใช้ทรัพยากรของรัฐ ในขณะที่ กระบวนการทางแพ่งจะใช้ทรัพยากรของผู้เสียหายเอง ดังนั้น การอนุญาตให้ใช้กระบวนการทางอาญา ในการเยียวยาในหลายกรณี จึงลดต้นทุนของผู้เสียหาย ให้ต่ำกว่าระดับที่ควรจะเป็น แต่เพิ่มต้นทุน ซึ่งเป็นงบประมาณแผ่นดินให้สูงขึ้น และส่งผลให้ระบบ ราชการที่เกี่ยวข้องกับระบบยุติธรรมทางอาญา มีโครงสร้างที่ใหญ่เกินไปอันส่งผลต่อการทำงาน อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย นอกจากนี้ ในหลายกรณี ก็ยากที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เนื่องจาก การดำเนินคดีทางอาญาต้องมีพยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์จนสิ้นสงสัย (proof beyond reasonable doubt) ปัญหาของระบบยุติธรรมของไทยที่มีการระดมทรัพยากรเข้าไปในเรื่องของ กระบวนการทางอาญา ดังกล่าวหากพิจารณาจากมุมมองทางเศรษฐศาสตร์แล้วจะพบว่า การดำเนินคดี ทางอาญาของ ผู้เสียหายสามารถช่วยลดต้นทุนได้ เพราะจะมีกลไกของรัฐทั้งตำรวจและอัยการเข้ามา ช่วยเหลือ จึงสามารถผลักต้นทุนส่วนหนึ่งไปยังภาครัฐได้ อาทิ “คดีเซ็ค” ในต่างประเทศนั้นจะใช้วิธีการ ดำเนินคดีทางแพ่ง ซึ่งผู้เสียหายต้องรับภาระทั้งค่าธรรมเนียมศาลและค่าจ้างทนายความในการดำเนิน คดีเอง แต่สำหรับประเทศไทยซึ่งกำหนดให้เป็นเรื่องทางอาญา ต้นทุนส่วนใหญ่จึงถูกผลักออกจาก ผู้เสียหายไปสู่ภาครัฐทั้งหมด เช่น การแจ้งความก็ต้องใช้ทรัพยากรของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในชั้นอัยการ ก็ใช้ทรัพยากรของอัยการ ซึ่งล้วนแต่เป็นเงินที่มาจากภาษีของประชาชนทั้งสิ้น และเมื่อคดีไปถึงศาล ซึ่งอาจถูกตัดสินให้จำคุกก็ต้องใช้ทรัพยากรของราชทัณฑ์ เท่ากับว่ารัฐได้นำทรัพยากรของสาธารณะ

ที่มีอยู่อย่างจำกัดในกระบวนการยุติธรรมไปใช้เพื่อติดตามทวงหนี้ให้กับเอกชน ซึ่งแทนที่จะนำไปใช้เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนจริงๆ ให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเป็นธรรม กลับนำมาใช้ในคดีเช็คหรือคดีหมิ่นประมาทที่มีเป็นจำนวนมากและเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างนักธุรกิจ จึงถือว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่ไม่ถูกทาง

เป็นที่ยอมรับว่า ในระบบกระบวนการยุติธรรมปัจจุบันนั้นต้องใช้ทุนทรัพย์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมนั้นยังมีปัญหาอยู่บ้าง เช่น ศาลหรือการสอบสวน ซึ่งหากบุคคลถูกจับกุมดำเนินคดีย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการประกันตัวหรือมีสิทธิที่จะมีทนายความ ฯลฯ แต่เมื่อไม่มีเงินหรือหลักทรัพย์ที่จะประกันตัวหรือไปวางต่อศาล ย่อมทำให้เขาเข้าถึงความยุติธรรมไม่ได้จนกลายเป็นคำพูดที่ว่า “คนมีเงินเท่านั้น ที่จะเข้าถึงความยุติธรรมได้” ความคิดดังกล่าวนี้ เห็นว่าไม่ควรมีอยู่ในสังคมปัจจุบัน เพราะจะเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง และความรู้สึกถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยกระบวนการยุติธรรมที่ล้มเหลวย่อมนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ในสังคมอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในภาครัฐจึงได้มีการจัดตั้ง “กองทุนยุติธรรม” ขึ้น และมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การฟ้องร้อง การดำเนินคดีการบังคับคดีหรือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม เช่น ค่าทนายความ ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดี และค่าใช้จ่ายในการวางเงินประกันการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องขัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงบประมาณอีกส่วนหนึ่งที่เรียกว่า “ค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา” เป็นการช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาอีกด้วย และที่ผ่านมากกระทรวงยุติธรรมยังได้จัดตั้ง “สำนักงานยุติธรรม” เพื่อเป็นศูนย์ประสานงาน ระหว่างกระทรวงยุติธรรมอาสาสมัครพิทักษ์ยุติธรรมชุมชนและประชาชน โดยมีภารกิจในการรับเรื่องร้องเรียนและรับแจ้งเบาะแสการกระทำความผิดจากประชาชนโดยตรงและหาทางแก้ไขปัญหาเบื้องต้น รวมทั้งการให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายและการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในชุมชนด้วย ทั้งนี้ ตามยุทธศาสตร์ปฏิรูปประเทศไทยที่ต้องการให้สำนักงานยุติธรรมเป็นที่พึ่งของประชาชนที่ควบคู่กับสถานีตำรวจที่มีอยู่เดิม อันจะส่งผลให้ความยุติธรรมได้เข้าถึงประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนได้อย่างแท้จริง **ตั้งคำภาษาอังกฤษ** ที่ว่า “Justice for All, All for Justice” หรือ “ความยุติธรรมเป็นของทุกคนแล้วทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมได้” นั่นเอง

บทอ้างอิง (Reference)

กระทรวงยุติธรรม, สัมมนาทางวิชาการเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนเข้าถึงได้ (Justice for All, All for Justice)”, จุลินิติ. เดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๕๔.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม, [http:// www.kriengsak.com](http://www.kriengsak.com).

๒๑ เมษายน ๒๕๕๘.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา, สรุปผลการดำเนินงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา, ระหว่างวันที่ ๑ มกราคม – ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓.

ช่อผกา เมษประสาท, กระบวนการยุติธรรมคืออะไร, www.chaichimplee.ac.th/~justice/justice.htm.

๒๑ เมษายน ๒๕๕๘.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๕ กรุงเทพมหานคร : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, ๒๕๓๘.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ , ๒๕๔๖.

ณัฐนันท์ อธิธิยาภรณ์. ๒๕๕๔, ปาฐกถาพิเศษ “รศ.ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย” ทำอย่างไรให้ทุกองคาพยพได้รับความ ยุติธรรมในช่วงเปลี่ยนผ่าน, สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย SRA Institute Thai Press Development Foundation, <http://www.isranews.org/component/content/article/๒๓๕>.

๒๑ เมษายน ๒๕๕๘.

สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข, เว็บไซต์ศูนย์พัฒนาการเรียนการสอน, www.pi.ac.th,

๒๑ เมษายน ๒๕๕๘.